

Economisch - Statistische Berichten

50^e JAARGANG - 30 JUNI 1965 - No. 2497

Bij een der onder het Ministerie van Landbouw en Visserij ressorterende grote instellingen te Wageningen is te vervullen de functie van

hoofd financiële, administratieve en beheerszaken

Deze functionaris krijgt rechtstreeks onder de Directeur een taak te vervullen in de algemene beleids- en beheersproblematiek.

Gezocht wordt een dynamische persoonlijkheid van academisch niveau met belangstelling voor organisatorische- en personeelsproblematiek. Bezoldiging vindt plaats in een der rangen van hoofdambtenaar, afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Schriftelijke sollicitaties onder vac. no. 5-1524/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) zenden aan Bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

**HOLLANDSCHE SOCIËTEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOFDKANTOOR
Herengracht 475, Tel. (020) 22 13 22, AMSTERDAM C.
HEAD OFFICE FOR CANADA
Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

34.2

dienst der publieke werken amsterdam

Bij de afdeling Economische en Algemene Zaken kan worden geplaatst een

econoom

voor het verrichten van werkzaamheden van algemeen economisch en statistische aard op het gebied van de bouwnijverheid en het behandelen van interne bedrijfseconomische vraagstukken.

De aan te stellen functionaris zal, na de nodige inwerktijd, als plaatsvervanger van het Hoofd van de afdeling moeten kunnen optreden.

Leeftijd bij voorkeur niet ouder dan 35 jaar.

Een psychologisch onderzoek vormt een onderdeel van de selectie.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, tussen ± f. 1.075,— en f. 1.855,— per maand.

Vakantietoelage 4%.

Premie A.O.W./A.W.W. is voor rekening van de Gemeente.

Pension-, reis- en verhuiskostenregeling van toepassing.

Sollicitaties onder no. I 5828 in te zenden bij de Directeur der Gem. Personeelsvoorziening, Sarphatistraat 92, Amsterdam-C.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 25 29 39. Administratie: (010) 23 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,80 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

E.-S.B. 30-6-1965

Aspecten van bezit en gebruik van personenauto's

Over de bijdrage van de zeer grote getalstoeiname van personenauto's aan de „leefbaarheid” in dit landje lopen de waardeoordelen uiteen. De importantie van het verschijnsel rechtvaardigt in ieder geval een omvangrijke feitelijke informatie. De stijging van het aantal personenauto's van 522.000 op 1 augustus 1960 met ruim 60 pCt. tot 865.500 personenauto's medio 1963 was een motief voor het C.B.S. een tweede enquête in te stellen. Uit het grote assortiment van uitkomsten, dat onlangs is gepubliceerd ¹⁾, kan hier slechts een kleine keuze worden gedaan.

De opzet, o.m. een steekproef uit de cartotheek van de Rijksdienst voor het Wegverkeer, is in wezen dezelfde als die van de eerste enquête ²⁾. Een korte samenvatting is in de genoemde publikatie als appendix toegevoegd. Wel is de vraagstelling enigszins gewijzigd, o.m. ten behoeve van een betere onderscheiding in investeringen (nieuwe zakenauto's) en consumptie (nieuwe particuliere auto's).

	Aantal auto's medio 1963 (x 1.000)			Gemiddelde aanschaffingsprijs (f.)		
	Totaal	Eerste- hands	Tweede- hands	Alg. ge- middelde	Eerste- hands	Tweede- hands
Totaal	845	419	426	5.000	7.100	3.000
Zakenauto's	506	299	207	6.000	7.600	3.600
Particul. auto's . .	339	120	219	3.600	5.800	2.400
w.v. ink. eigen . .						
onder f. 10.000	212	52	160	2.800	5.200	2.100
f. 10.000 —						
f. 15.000 ..	75	33	42	4.300	5.800	3.100
f. 15.000 —						
f. 20.000 ..	27	16	11	5.200	6.000	4.000
boven f. 20.000	25	19	6	6.700	7.300	4.900

Het totaal aantal auto's bestond medio 1963 voor ca. 60 pCt. uit zakenauto's (aangeschaft voor en op naam van een bedrijf). Van de 339.000 particuliere auto's waren er ruim 200.000 in het bezit van personen met een inkomen beneden f. 10.000. Het C.B.S. relateert deze democratisering van het bezit door erop te wijzen dat de auto's

van deze categorie voor ca. 80 pCt. tweedehands waren, hetgeen slechts 8 pCt. van de aanschaffingswaarde van het totale autopark betekende. Deze groep bezit niet alleen de meeste en goedkoopste tweedehands auto's (gemiddeld f. 2.100), doch rijdt ook het minste van alle inkomensgroepen (10.900 km t.o.v. een algemeen gemiddelde van 18.400 km in jaarkilometrage). Het gehele park bestond overigens voor niet minder dan de helft uit tweedehands auto's.

Van de tien nieuwe auto's werden er zeven als zakenauto aangeschaft met een gemiddelde aanschaffingsprijs van f. 7.600 (particuliere auto's: f. 5.800). Van tweedehands auto's beliep de gemiddelde prijs voor zakenauto's een bedrag van f. 3.600, voor particuliere auto's f. 2.400. Een indicatie van de grote kwalitatieve verschillen is die van de gemiddelde leeftijd in jaren: 1,8 en 6,3 van resp. de eerste- en tweedehands auto's. De vele gegevens wijzen op een groot doorstromingsproces van de overwegend zakelijke aanschaffing van nieuwe auto's naar particuliere autobezitters, waarbij de groep met een inkomen kleiner dan f. 10.000 een belangrijke rol speelt.

Van de gedetailleerde getallen over de jaarkilometrage — waarbij het gereden aantal km in een aantal maanden op jaarbasis wordt omgerekend — vermelden wij het gemiddelde van 18.400 voor alle personenauto's. Zakenauto's reden met 22.300 km bijna twee maal zoveel als particuliere auto's (12.600 km). Naar de aard van het gebruik was de totale kilometrage van alle auto's als volgt samengesteld: in woon- en werkverkeer: 11 pCt.; in uitoefening van bedrijf of beroep: 58 pCt.; in vakanties: 8 pCt.; in overig particulier gebruik: 23 pCt.

Een der vele differentiaties is die van 691.000 eerste- en tweedehands particuliere en zakenauto's naar beroepen van de bezitters. Overwegend zakenauto's werden geregistreerd voor de beroepsklassen van leidinggevende personen (67 pCt.), commerciële (87,6 pCt.) en agrarische beroepen, incl. vissers (93 pCt.). Hogere percentages voor particuliere auto's werden vastgesteld bij o.m. het onderwijzend personeel (77 pCt.), administratief personeel (80 pCt.) en dienstenverlenende beroepen (56 pCt.).

M. H.

¹⁾ In „Het bezit en gebruik van personenauto's in 1963”.

²⁾ Toegelicht in „Statistische en Econometrische Onderzoekingen”, 3e en 4e kwartaal 1962.

AFSCHEID VAN DRS. M. HART

De adjunct redacteur-secretaris van de redactie zal, na een toegewijde taakvervulling van vijf jaar, per 1 juli a.s. een functie in het bedrijfsleven aanvaarden. De lezers van „E.-S.B.” hebben zijn scherpte van geest leren kennen uit de vele „derde pagina's” die hij schreef. Ook in andere opzichten heeft hij bijgedragen tot de variatie van de inhoud van het blad. De redactie neemt met erkentelijkheid afscheid van Drs. Hart.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Aspecten van bezit en gebruik van personenauto's	595	De geografische structuur van de binnenlandse toeristische markt van de Belgische kust, door Dr. N. Vanhove	603
Gistend beleid, door Prof. Dr. A. Heertje	596	Europa-bladwijzer No. 32	606
Gistende norm, door Drs. R. Schöndorff	598	Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman	609
Engeland, de E.E.G. en de E.F.T.A. (II), door Drs. J. van der Leeden	600		

Gistend beleid

Het Centraal Economisch Plan en het jaarverslag van De Nederlandsche Bank N.V. vormen tezamen het jaarlijkse praktische kluijfe voor economen, die zich in het algemeen afzijdig houden van het economisch-politieke bedrijf. Nu de indruk bestaat dat met name het investeringsgedrag van de ondernemer niet op een adequate wijze in de macro-economische modellen tot uitdrukking komt, waarmede een depreciatie van de politieke betekenis van de beide publikaties gepaard gaat, is er aanleiding de voor onze meningsvormen nog altijd belangrijke geschriften eens wat nader te bezien.

Wat De Nederlandsche Bank betreft zullen wij ons daarbij beperken tot de opmerkingen over de noodzaak van een overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans, terwijl uit het Centraal Economisch Plan de passages over de loonvorming in het bijzonder zullen worden belicht.

Het jaarverslag over 1956.

In het jaarverslag over 1956 van de Centrale Bank kan men het volgende lezen over het door Nederland t.o.v. het buitenland te voeren beleid: „Men dient er zich rekenschap van te geven, dat het bereiken van evenwicht op de lopende rekening voor Nederland niet voldoende is, omdat er gemiddeld een ruim overschot wordt vereist, ten einde het structurele tekort op de kapitaalrekening te dekken”.

De norm die wordt aanbevolen houdt in dat jaarlijks een overschot op de lopende rekening van 2 pCt. van het nationaal inkomen dient te worden verwezenlijkt, zowel met het oog op de goud- en deviezenvoorraad als ten behoeve van de structurele kapitaalexport. Discussie is mogelijk over de norm als zodanig en over de mate waarin deze doelstelling van het beleid is gerealiseerd.

Het oogmerk, overschotten van een bepaalde omvang op de lopende rekening van de betalingsbalans te creëren, houdt uiteraard een politieke positiebepaling in, die geheel los staat van een economische analyse. Men kan aan een betoog van theoretische aard wel argumenten onttelen voor de uitvoering van een bepaald gewenst beleid, maar geen enkele beleidsvariant volgt logisch dwingend uit de theorie. Bij het oordeel over de in de jaarverslagen verdedigde norm speelt intussen het onderscheid in incidenteel en structureel kapitaalverkeer een belangrijke rol. Voor een bespreking van dit aspect verwijzen wij naar het artikel van Drs. Schöndorff ¹⁾. Wij beperken ons hier tot de feitelijke ontwikkeling.

In het volgende staatje zijn de saldi op de lopende en totale rekening sinds 1958 aangegeven.

Saldi op de lopende en de totale rekening sinds 1958
(in mln. glds.)

jaar	lopende rekening	totale rekening
1958	1.661	1.903
1959	1.609	616
1960	1.335	1.098
1961	792	— 379
1962	286	— 121
1963	912	504
1964	— 457	213

Overziet men de periode 1958 t/m 1964, dan blijkt van de gepropageerde norm niet veel terechtgekomen te zijn. De kapitaaluitvoer is minder groot dan gezien de norm vereist zou zijn. In 1964 is per saldo zelfs van structurele kapitaalimport sprake.

Regelmatig terugkerende overschotten op de lopende rekening houden verband met een aanhoudende effectieve vraag uit het buitenland. Het permanente karakter van deze vraag kan o.i. niet los worden gezien van het gevoerde loonbeleid, dat o.m. gericht was op het vertraagd volgen van de buitenlandse inflatoire ontwikkelingen. De loonknal van 1963 maakte aan het spel een einde. Het kweken van overschotten op de lopende rekening zonder deze via de beoogde kapitaalexporten voldoende te compenseren, zet de reële sector van de binnenlandse economie onder toenemende druk. Natuurlijk houden regelmatige overschotten niet noodzakelijk in dat de goederensfeer van het economisch proces verhittingsverschijnselen vertoont, omdat een restrictief gedrag van de overheid denkbaar is. Dit is echter in feite niet gebeurd, zodat van de mogelijke casusposities de hiervoor vermelde overblijft.

De consequenties voor de loonvorming van een en ander komen hieronder bij de bespreking van het Centraal Economisch Plan aan de orde.

Het jaarverslag over 1964.

In het jongste jaarverslag komt de President van De Nederlandsche Bank op de discussies over de norm voor de betalingsbalans terug. Interessant is dat thans van een „nationale beleidsnorm” wordt gesproken, waardoor een zekere collectieve verantwoordelijkheid wordt gesuggereerd. Na enkele opmerkingen over de noodzaak van het structurele kapitaalverkeer, merkt Dr. Holtrop het volgende op:

„Tenslotte mag niet uit het oog worden verloren, dat het vraagstuk van de nationale bijdrage — in de vorm van een overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans — aan de internationale kapitaalvoorziening in laatste instantie een vraagstuk van nationale taakstelling vormt, dat naast nationale ook sterke internationale aspecten heeft. De positie van de industriële landen ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de ontwikkelingslanden is hier mede in het geding. Ook uit dit oogpunt lijkt er alle reden vast te houden aan de in de jaren vijftig tot ontwikkeling gekomen nationale beleidsnorm, dat de lopende rekening van de betalingsbalans van Nederland, als ontwikkeld industrieel land, gemiddeld over een reeks van jaren een overschot dient te vertonen dat — nog afgezien van een trendmatige groei van de deviezenreserves en van een eventuele verhoging van ontwikkelingshulp — ten minste gelijk is aan een uitgaven-saldo in het structurele kapitaalverkeer van 1 pCt. van het nationale inkomen”.

Vergelijkt men de betrokken passage in de verslagen over 1956 en 1964, dan kan men zich niet aan de indruk onttrekken dat in de denkbeelden van de President van de Centrale Bank een bescheiden evolutie heeft plaatsgevonden. Het standpunt van 1964 is minder absoluut dan dat van 1956.

Hoewel in het jaarverslag over 1956 van een gemid-

¹⁾ Zie Drs. R. Schöndorff: „Gistende norm”, op blz. 598 van dit nummer van „E.-S.B.”.

delde wordt gesproken, blijkt toch uit de gepresenteerde calculaties, dat Holtrop in feite aan jaarlijkse overschotten denkt. Ook in latere jaren wordt in het verslag het gewenste overschot per jaar uitgedrukt in een percentage van het nationaal inkomen. In het jongste jaarverslag wordt echter uitdrukkelijk opgemerkt dat de lopende rekening *gemiddeld over een reeks van jaren* een overschot dient te vertonen. Vermoedelijk is de feitelijke ontwikkeling in de laatste tien jaren niet geheel vreemd aan de voorzichtige formulering (zie grafiek 2 van het artikel van Drs. Schöndorff). Ook de motivering ondergaat een wijziging; de nationale overwegingen krijgen minder accent ten gunste van de meer internationale aspecten van de kapitaalvoorziening²⁾.

Thans kan reeds de conclusie worden getrokken, dat de wel eens als Holtrop-norm aangeduide doelstelling van het beleid, vermoedelijk onder invloed van de feitelijke gebeurtenissen, in het recente jaarverslag veel van haar oorspronkelijke scherpte en beslistheid heeft verloren. De verwachting kan worden uitgesproken dat in de toekomst de formulering zozeer zal vervagen dat het karakter van norm voor het beleid geheel verdwijnt.

Het Centraal Economisch Plan.

Het Centraal Economisch Plan munt dit jaar uit door voorzichtigheid. Treffend is de volgende uitspraak over de gewenstheid van overschotten op de betalingsbalans: „Ook al is het niet noodzakelijk dat de betalingsbalans ieder jaar een zeker overschot vertoont, een blijvend tekort kan toch moeilijk worden geaccepteerd”. Het C.P.B. kiest zodanige formuleringen, dat men als het ware achteraf nooit ongelijk kan krijgen. Dat het Plan daardoor veel van zijn vroegere charme verliest behoeft nauwelijks betoog. Met een zekere regelmaat wordt in het Plan de opmerking gemaakt dat een geringe afwijking in de schattingen het geschetste beeld van de ontwikkeling van de Nederlandse economie op losse schroeven kan zetten.

Nu is deze teneur van het Centraal Economisch Plan na de kritiek die het Centraal Planbureau heeft moeten ondergaan wel begrijpelijk. Wij vragen ons echter af of deze wijze van reageren in alle opzichten gelukkig is. De kritiek vloeit vooral voort uit de regelmatige onderschatting van de ontwikkeling van het produktievermogen. Dat met name de vakverenigingen de gepresenteerde voorspellingen niet meer als uitgangspunt voor hun beleid willen aanvaarden behoeft ons niet te verwonderen. De staatsrechtelijke positie van het Centraal Planbureau waarborgt in veel geringere mate de objectiviteit dan men ten tijde van de oprichting wellicht heeft gedacht. Het Centraal Economisch Plan geeft niet alleen aan hoe de Nederlandse economie zich zal ontwikkelen bij een gegeven beleid van de centrale overheid, maar het is zelf een element van dat beleid geworden. Het in de formulering vasthouden aan het zuiver voorspellende karakter van het Plan en het zich tevoren indekken tegen eventuele voorspellingsfouten doet daarom wat potserlijk aan.

Het zou bijzonder betreurenswaardig zijn indien deze ontwikkeling ertoe zou leiden dat de positie van het Cen-

traal Planbureau, dat reeds zoveel verdienstelijk werk heeft gedaan, zou worden ondermijnd. Niet de voorspelling van een aantal economische grootheden dient bij de presentatie van het Plan op de voorgrond te staan, maar het leveren van een systematisch en gekwantificeerd overzicht van de Nederlandse economie dienstbaar aan het voeren van consistente economische politiek, behoort het uitgangspunt te zijn. Daarvoor is des te meer aanleiding, nu het ons steeds duidelijker wordt dat het schatten van de omvang van de investeringen en de verdeling daarvan over breedte- en diepte-investeringen een hachelijke zaak schijnt.

De loonvorming.

Over de lange-termijnaspecten van een hoger loonniveau maakt het C.E.P. een hoogst merkwaardige opmerking: „Zo kon een hoger loonniveau leiden tot een geringere economische groei, doordat zowel de investeringen als de uitvoer veelal zullen worden aangetast”. Deze uitspraak is merkwaardig, omdat juist op lange termijn op zijn minst de mogelijkheid moet worden onderkend dat de groei van de produktie onder invloed van diepte-investeringen wordt gestimuleerd. Misschien moet zelfs de neiging tot onderschatten van onze produktieve mogelijkheden door het C.P.B. hieruit worden verklaard.

Wanneer men sinds 1956 de Holtrop-norm niet zou hebben gehanteerd en in plaats daarvan de lonen regelmatig zou hebben verhoogd, zou wellicht de loonknal van 1963 achterwege zijn gebleven. Bovendien had Nederland het produktiepatroon dan sneller aangepast aan eisen die in een geïntegreerd Europa aan het bedrijfsleven worden gesteld. Wanneer men daadwerkelijk volgens de Holtrop-norm zou hebben geleefd, zodat er meer kapitaal zou zijn geëxporteerd, zou de spanning op de arbeidsmarkt vermoedelijk minder zijn geweest en de loonexplosie eveneens achterwege zijn gebleven.

In het licht hiervan zijn de opmerkingen in het Plan over de consequenties van een hoger loonniveau wel wat voorbarig. Zonder een uitspraak te doen over de gewenstheid van het verdwijnen van de marginale bedrijven en het stimuleren van diepte-investeringen staat in ieder geval vast dat de groei in de beperkte zin waarin het C.P.B. dat bedoelt, nl. toename van de produktie per man, bij een dergelijke ontwikkeling gebaat is. Dat een hoger loonniveau tot geringere economische groei zou leiden is daarom een eenzijdige voorstelling van zaken, die verwant is aan pre-Keynesiaanse gedachtingen.

Slot.

De bedoeling van deze beschouwing is niet te pleiten voor drastische loonsverhogingen. Zolang de arbeidsmarkt overspannen is, gaan de lonen volgens het bekende zwart-wit-zwart-schema vanzelf wel omhoog. Gepoogd is slechts een bijdrage te leveren tot een zo objectief mogelijke discussie door te onderscheiden tussen analyse en politiek en door het aangeven van alternatieve beschouwingwijzen. Het voorrecht van de theoreticus is, dat hij geen keuze behoeft te doen.

²⁾ Zie ook Drs. R. Schöndorff, blz. 598.

Gistende norm

In het onderstaande zullen enkele aspecten van de in de jaren vijftig tot stand gekomen beleidsnorm van De Nederlandsche Bank betreffende de lopende rekening van de betalingsbalans worden beschouwd ¹⁾. Na een bespreking van een van de argumenten waarmee de inhoud van deze norm thans wordt gemotiveerd, zal worden nagegaan hoe de norm in feite is gehanteerd. Vervolgens zal aandacht worden geschonken aan de gevolgen van het feit dat bij de formulering van de norm het zgn. incidentele kapitaalverkeer buiten beschouwing is gebleven.

De norm en haar motivering.

De in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1956 voor het eerst geformuleerde norm voor het beleid houdt in, dat de lopende rekening van de betalingsbalans van Nederland gemiddeld een ruim overschot moet vertonen terwille van de dekking van het structurele tekort in het kapitaalverkeer. Op zichzelf is het redelijk in ons kapitaalverkeer met het buitenland een structurele behoefte aan financieringsmiddelen te onderkennen. Voor de argumentatie welke in het algemeen voor dit overschot wordt gegeven verwijzen wij naar het artikel „Gistend beleid” van A. Heertje.

Een van de argumenten echter, welke ter motivering van de norm in het verslag over 1964 wordt gepresenteerd, verdient nadere aandacht. Gesproken wordt van „onze nationale bijdrage aan de internationale kapitaalvoorziening”. Wij lezen verder: „Op langere termijn bezien dient Nederland, mede in het belang van het Nederlandse bedrijfsleven, een redelijke eigen bijdrage te leveren tot de voorziening in de structurele kapitaalbehoeften van minder kapitaalkrachtige landen, en er mag niet mee worden gerekend dat deze last op andere industriële landen kan worden afgewenteld”. Vandaar dus de noodzaak dat Nederland, als ontwikkeld industrieel land, gemiddeld over een reeks van jaren een overschot op de lopende rekening moet hebben.

Moge bovenstaande redenering op het eerste gezicht zeer plausibel klinken, bij nadere beschouwing vraagt men zich toch af hoe een dergelijke constructie mogelijk is. Nemen wij aan dat het onderscheid tussen ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden, korthedshalve rijke en arme landen, te maken is. Stel nu dat in alle rijke landen de Centrale Bank als nationale norm zou propageren dat de lopende rekening van ... land, als ontwikkeld industrieel land, een overschot dient te vertonen. Uitgaande van de twee-deling in rijke en arme landen komt dit erop neer dat de rijke landen het overschot dat zij in het lopend verkeer met de arme landen hebben verkregen, in de vorm van kapitaalexport met een royaal gebaar aan de arme landen teruggeven.

Wij zullen ons hier niet verdiepen in de vraag of de arme landen er misschien meer bij gebaat zouden zijn als de rijke landen hun goederenimport uit deze

landen zouden vergroten en hun kapitaalexport naar deze landen dienovereenkomstig zouden verkleinen (het „trade-not-aid”-argument). Wij betreuren het echter dat in het verslag bij de argumentatie een dergelijk alternatief niet eens aan de orde komt.

De feitelijke hantering van de norm.

Thans willen wij de wijze waarop men zich in feite aan de norm heeft gehouden nader beschouwen. Het terwille van de dekking van het structurele tekort in ons kapitaalverkeer benodigde overschot op de lopende rekening wordt in het verslag over 1956 becijferd op tenminste f. 450 mln. per jaar; bovendien — zo wordt gesteld — moet de goud- en deviezenreserve gelijke tred houden met de toeneming van het buitenlandse betalingsverkeer, waarvoor een jaarlijkse toeneming van die reserve met ca. f. 150 mln. nodig is.

Een totale behoefte dus aan goud en deviezen van tenminste f. 600 mln. per jaar; $\frac{3}{4}$ gedeelte voor de kapitaalexport, $\frac{1}{4}$ gedeelte voor de reserve. In latere jaren is deze norm in een vast percentage van het nationaal inkomen uitgedrukt, t.w. 2 pCt. Zo wordt in het verslag over 1962 (blz. 67) het totaal benodigde overschot op de lopende rekening ad f. 800 mln. weer onderscheiden in f. 600 mln. voor het structureel kapitaalverkeer en f. 200 mln. voor reserves. Op grond van het bovenstaande mag worden aangenomen dat van de jaarlijkse 2 pCt. er $1\frac{1}{2}$ pCt. nodig is voor de kapitaalexport. Lezen wij dan in het verslag over 1963 (blz. 66) dat het structureel kapitaalverkeer zich in de jaren 1954 t/m 1963 op een gemiddeld niveau van ruim 1 pCt. van het nationaal inkomen heeft bewogen, dan ligt de conclusie voor de hand dat de feitelijke kapitaalexport over een reeks van tien jaar gemiddeld ca. $\frac{1}{2}$ pCt. bij de beoogde kapitaalexport ten achter is gebleven.

In het verslag over 1964 (blz. 57) kan men nu lezen: „Zoals in ons vorige verslag uiteengezet ... heeft het structurele kapitaalverkeer gedurende tien jaar achtereen een uitgavensaldo vertoond, dat zich rond 1 % van het nationaal inkomen heeft bewogen”. Het valt te betreuren dat niet expliciet wordt gezegd, dat men daarmee dus $\frac{1}{2}$ pCt. ten achter bleef bij de gestelde norm van $1\frac{1}{2}$ pCt. Daarnaast kan men zich afvragen of de ontwikkeling van het „incidentele” kapitaalverkeer misschien aanleiding gaf de structurele kapitaalexport te doen achterblijven bij hetgeen beoogd was.

Incidenteel en structureel kapitaalverkeer.

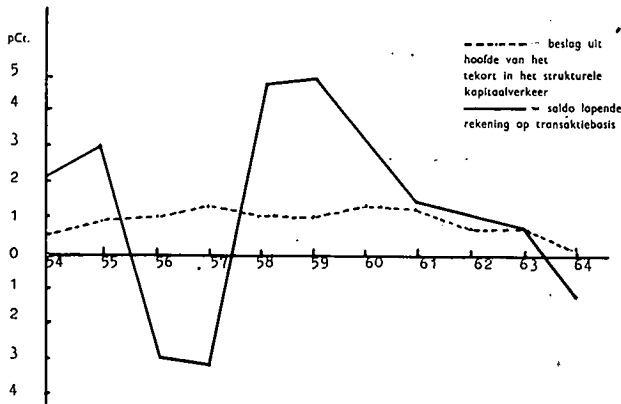
Voor de materiële inhoud van de begrippen incidenteel en structureel kapitaalverkeer wordt verwezen naar de verslagen van De Nederlandsche Bank. In het onderstaande is in eerste instantie niet de materiële inhoud doch de formele onderscheiding in het geding.

Voorbijgaande aan de in het voorgaande door ons geconstateerde discrepantie tussen de beoogde en de feitelijke structurele kapitaalexport, kan De Nederlandsche Bank een grafiek produceren, waaruit blijkt dat in de loop van de tijd de structurele kapitaalexport de fluctuaties in het saldo van de lopende rekening nagenoeg heeft opgeslokt (zie figuur 1).

¹⁾ De schrijver dankt Drs. V. Halberstadt voor zijn stimulerende opmerkingen.

FIGUUR 1.

Het structureel kapitaalverkeer en het saldo op de lopende rekening in procenten van het nationaal inkomen

Bron: Jaarverslag van de Nederlandsche Bank over 1963, blz. 64; cijfers over 1964 toegevoegd.

Betrekken wij nu het incidentele kapitaalverkeer (exclusief de vervroegde aflossing van de overheidsschuld) in de beschouwing, dan blijkt dat dit verkeer over de beschouwde reeks van tien jaren een *overschot* van f. 4,1 mrd., zijnde gemiddeld ruim 1 pCt. van het nationaal inkomen, te zien geeft. Men komt er dan licht toe zich af te vragen of „incidenteel” wel zo incidenteel is. In het verslag over 1964 gebeurt dit dan ook. Men gaat na (blz. 58) of het incidentele kapitaalverkeer geen duurzame bron van netto kapitaalontvangsten vormt.

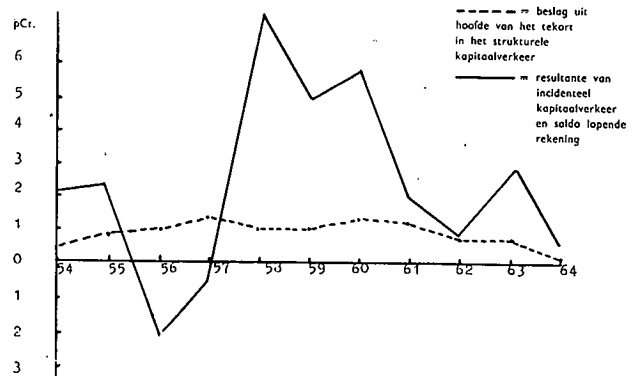
„Bij de beoordeling van deze vraag dient voorop te worden gesteld, dat het internationale kapitaalverkeer wordt beheerst door een veelheid van factoren, die van jaar op jaar wijziging kunnen ondergaan en waarin het inzicht slechts gebrekkig is. Aan de uitkomsten van een of enkele jaren mag dan ook niet te veel gewicht worden toegekend. . . . Vooral de maatregelen van de Verenigde Staten met betrekking tot hun kapitaalexport kunnen een belangrijke verkrappende werking hebben op onze kapitaalimport”. Wij zien hier dus dat bij gratie van het gebrekkig inzicht „incidenteel” incidenteel blijft, terwijl tevens opvalt dat een reeks van tien jaren nu op één lijn wordt gesteld met „een of enkele jaren”.

Op basis van de toch niet te ontkennen „incidentele” kapitaalimport van gemiddeld ruim 1 pCt. over tien jaar, is een andere rangschikking van de cijfers denkbaar. Hiertoe is figuur 2 ontworpen. In deze grafiek is het jaarlijks saldo in het incidentele kapitaalverkeer opgeteld bij, dan wel afgetrokken van, het saldo op de lopende rekening ²⁾. Deze figuur, welke wij niet in enig verslag aantreffen, doet scherp uitkomen in welke mate het beslag op liquiditeiten uit hoofde van de structurele kapitaalexport ten achter blijft bij de accumulatie van liquiditeiten, weergegeven door de resultante van het saldo in het incidenteel kapitaalverkeer en het saldo van de lopende rekening.

²⁾ Men kan ook de resultante van het saldo in het incidenteel verkeer en het saldo in het structureel verkeer tegenover de saldi van de lopende rekening zetten. Deze opstelling is niet doelmatig, aangezien bij de formulering van de norm juist het incidenteel verkeer buiten beschouwing is gelaten.

FIGUUR 2.

Het structureel kapitaalverkeer en de resultante van incidenteel kapitaalverkeer en het saldo op de lopende rekening in procenten van het nationaal inkomen

Een en ander is aanleiding om de ultra-voorzichtige gedachtengang om de f. 4,1 mrd. kapitaalimport als incidentele meevallers te beschouwen, opzij te zetten.

Analoog aan hetgeen men bij de kapitaalexport deed kan men bij de kapitaalimport een trend onderkennen. Men zou het genoemde overschot van 1 pCt. van het nationaal inkomen, voornamelijk bestaande in het effectenverkeer met het buitenland, als structurele component van het „incidentele” kapitaalverkeer kunnen zien. Niet alleen dat de cijfers over de laatste tien jaar in deze richting wijzen, er is ook een motivering te geven in die zin dat voor de komende jaren een structurele beweging van buitenlands, met name Amerikaans, kapitaal naar Europa — en daarmee ook naar Nederland — zal bestaan. Een kapitaalstroom niet gericht door incidentele factoren als fluctuaties in de rentestand, doch door een vooralsnog fundamenteel verschil in levensstandaard, dat een zodanige effectieve vraag tot gevolg heeft dat de winstverwachtingen in Europa groter zijn dan in Amerika.

Conclusie.

Wij zagen in het voorgaande dat over de afgelopen tien jaar de feitelijke structurele kapitaalexport bij de beoogde kapitaalexport ten achter bleef met een bedrag ter grootte van gemiddeld $\frac{1}{2}$ pCt. van het nationaal inkomen jaarlijks. In de ontwikkeling van het incidenteel kapitaalverkeer is geen aanleiding te vinden de feitelijke structurele kapitaalexport te doen achterblijven bij de in de norm voorgeschreven kapitaalexport. Integendeel, het incidenteel kapitaalverkeer geeft in de beschouwde periode een overschot van gemiddeld 1 pCt. jaarlijks te zien.

Desondanks is men blijven vasthouden aan de beleidsnorm dat de lopende rekening een positief saldo moet vertonen ter grootte van 2 pCt. van het nationaal inkomen. Het gedurende een reeks van jaren niet onaanzienlijke overschot op de totale rekening dat dienvolgende ontstond, betekent een ophoping van liquiditeiten, welke de reële sfeer onder grote druk zet ³⁾. Wij mogen aannemen dat het onder druk zetten van de reële sfeer in een tijd van over-full-employment niet

³⁾ Zie ook Prof. Dr. A. Heertje: „Economie, wetenschap en kunst” in „De Economist”, 1964, blz. 745.

(vervolg op blz. 600)

In deze slotbeschouwing gaat schrijver nader in op de poging van Engeland tot parallelisatie van zijn politiek met die van de E.E.G.-landen. Hij vraagt zich af, of het niet het beste is dat Nederland voorlopig genoeg neemt met dit Engelse streven. Daarbij pleit hij voor het doen gelden van economische overwegingen bij een dergelijk besluit. Enkele van deze overwegingen geeft schrijver schetsmatig aan: de verruiming van de markt, de invloed daarvan op industrialisatie en arbeidsproductiviteit. Tevens vraagt hij zich af in hoeverre de Engelse politiek door economische overwegingen kan zijn ingegeven. Aan het slot wordt — in het kader van de politieke overwegingen — de vraag gesteld in hoeverre Nederland daarenboven met de Engelse machtpolitiek, indien deze als een E.E.G.-gegeven aan de orde zou komen, zou instemmen. Hierop sluit dan schrijvers vraag aan, wat er tegen pleit het Engelse bruggenbouwconcept, dat Nederland een zekere binding kan geven met de kleine democratische E.F.T.A.-landen, te accepteren.

Engeland, de E.E.G. en de E.F.T.A.

Een Nederlands standpunt in de W.E.U.

(II)

De Engelse opzet tot een E.E.G. - E.F.T.A.-relatie te geraken is niet nieuw. Een week nadat de zeven landen van de E.F.T.A., onder de indruk van het mislukken der O.E.C.D.-onderhandelingen en de associatie-aanvraag van Turkije en Griekenland bij de E.E.G., in Stockholm onderhandelingen waren begonnen over de zgn. kleine vrijhandelszone, stelde de heer Maudling in een rede te 's-Gravenhage: „Ik moge er de nadruk op leggen, dat wij niet slechts het doel nastreven het handelsverkeer tussen onze landen te verruimen, hoe waardevol dat op zichzelf ook mag zijn, maar dat wij ook de bedoeling hebben een bijdrage te leveren tot een bevredigend en praktisch fundament voor verdere onderhandelingen over een regeling, die alle leden van de O.E.E.C. omvat”. Hoewel het uitgangspunt voor de totstandkoming van de „kleine” vrijhandelszone dus, evenals dat voor de oprichting van een Westeuropese vrijhandelszone, de mogelijkheid is tot verruiming van het handelsverkeer, is de opzet toch gedurfd.

Reeds kort na de totstandkoming van de E.F.T.A. werd door de regering van de Bondsrepubliek hierop gewezen. Zij stelde vast, dat de mogelijkheid de E.E.G., en in het bijzonder de Bondsrepubliek, schade toe te brengen voor de landen van de E.F.T.A. groter is dan omgekeerd voor de landen van de E.E.G. De buitenlandse handel van de E.F.T.A. is t.o.v. de E.E.G. overwegend passief. En daar de kracht van de exportcapaciteit in de handelspolitiek tegelijkertijd een zwakte van positie betekent, valt het niet moeilijk te erkennen, dat bij eventuele onderhandelingen de E.F.T.A. sterk staat.

Dat het enkele feit, dat de E.F.T.A. t.o.v. de E.E.G. als een soort defensief verbond is opgekomen, de conclusie

(vervolg van blz. 599)

tot de doelstellingen van het monetair beleid moet worden gerekend. Het onderkennen van de structurele component in het zgn. incidentele kapitaalverkeer zou er toe kunnen voeren dat men de norm voor het overschot op de lopende rekening niet op 2 pCt. van het nationaal inkomen, doch op 1 pCt. stelt. Het compenserend beleid, dat vanwege de inflatoire druk uit het voor Nederland zo grote buitenland toch al moeilijk te voeren is, zal dan niet door een door binnenlandse krachten opgewekte extra liquiditeitenophoping worden ondermijnd.

Laren (N.H.)

Dr. R. SCHÖNDORFF.

rechtvaardigt dat zij zich bij onderhandelingen in een zwakere positie zou bevinden, is dan ook aanvechtbaar. In een artikel in „The Economist” van 29 mei tot 4 juni 1965 wordt het wél zo voorgesteld. De concluderende zinsnede van dat artikel luidt, niet onaardig: „However much one tries, one cannot change the essence of the E.F.T.A.-association. It is a club of the excluded. Its members are temporarily united in their common isolation, but mutual loyalty cannot hide their disparate interests in making a run for the more serious club across the road”. Gezien de bekende pro E.E.G.-houding van het blad is men geneigd dit eerder als „wishful thinking” dan als in overeenstemming met de werkelijkheid te beschouwen. Niettemin valt er achter uitdrukkingen als „strengthening E.F.T.A.” e.d. een wezenlijke zwakheid in de verbondenheid van deze ook politiek zo heterogene groep landen te vermoeden.

Enkele cijfers betreffende in- en uitvoer.

Het is interessant in dit verband enkele globale cijfers over de in- en uitvoer van de E.F.T.A. en de E.E.G. in de jaren 1958 en 1963 naast elkaar te stellen.

Aandeel van de buitenlandse handel met de E.F.T.A. in de totale buitenlandse handel van de E.E.G. in pCt.

	Invoer		Uitvoer	
	1958	1963	1958	1963
West-Duitsland	20,8	18,4	27,3	27,1
Italië	18,5	15,5	21,8	18,9
Benelux	14,3	13,9	20,8	20,9
Frankrijk	9,4	12,1	13,3	14,0
Totaal E.E.G.	15,9	15,2	22,1	21,5

Aandeel van de buitenlandse handel met de E.E.G. in de totale buitenlandse handel van de E.F.T.A. in pCt.

	Invoer		Uitvoer	
	1958	1963	1958	1963
Denemarken	36,1	35,9	31,7	28,8
Noorwegen	35,3	29,8	27,3	26,9
Zweden	41,8	38,9	31,0	32,0
Zwitserland	58,8	64,0	39,2	42,3
Oostenrijk	55,6	58,3	49,7	50,0
Groot-Brittannië	14,1	16,0	13,1	21,1
Portugal	39,2	34,7	24,7	21,8
Totaal E.F.T.A.	27,7	30,5	22,7	27,7

Uit het percentage voor het totaal valt af te leiden dat, terwijl de invoer uit de E.F.T.A.-landen voor de E.E.G. verhoudingsgewijs afnam, die invoer (voor de E.F.T.A.-landen en uitvoer) voor hen verhoudingsgewijs een niet onaanzienlijke toename (5 pCt.) van het aandeel in de totale uitvoer heeft betekend. Omgekeerd betekende het verloop van de invoer uit de landen van de E.E.G. voor hen een relatieve toename in het totaal, terwijl diezelfde ontwikkeling van de invoer voor de landen van de E.E.G. in het totaal van hun uitvoer relatief een kleine vermindering inhield. Dit alles wijst duidelijk op de grotere groei die de internationale handel voor de landen van de E.E.G. in vergelijking met die van de E.F.T.A. te zien heeft gegeven.

De interregionale E.E.G.-handel hebben wij, evenals de interregionale E.F.T.A.-handel, bij de berekening van deze percentages als aandeel laten gelden. Oostenrijk, Zwitserland en Zweden zijn wat hun handel betreft het meest met de E.E.G. geïntegreerd. Nederland, dat evenals de Bondsrepubliek voor de uitvoer in vrij sterke mate is aangewezen op de E.F.T.A., zou bepaald niet erg gelukkig zijn, indien een afwijzing van het Engelse voorstel tot bruggenbouw zou leiden tot invoerbepalingen van de kant van de E.F.T.A. Aan de andere kant blijkt uit de hier gegeven cijfers dat, al is dan het uitvoeroverschot van de E.E.G. met de E.F.T.A.-landen zó groot dat de E.E.G.-landen er de invoer uit de Verenigde Staten mee kunnen dekken, het aandeel dat de E.E.G.-landen afnemen van de totale E.F.T.A.-uitvoer, groter is dan omgekeerd het aandeel, dat de E.F.T.A.-landen afnemen van de totale E.E.G.-uitvoer. De afhankelijkheid is dus wederzijds sterk.

Aan de ene kant kan men de vraag stellen, of de vertegenwoordigers van Nederland in de Europese politieke lichamen, zoals de W.E.U., er goed aan doen, nu Engeland door de Franse afwijzing gedwongen teruggrijpt naar een lijn van handelen, die redelijker kan aansluiten bij het traditioneel economische en politieke beleid van de laatste jaren, van de meest fervente tegenstand tegen dat concept blijf te geven. Aan de andere kant lijken de mogelijkheden, die de E.F.T.A. zou hebben om de E.E.G. te schaden, niet zó groot als de suggestie van de secretaris-generaal van de E.F.T.A. het doet voorkomen. Grotendeels vindt dat zijn oorzaak in het feit dat de economische integratie, die de interne vrijhandel in het E.E.G.-gebied mede tot gevolg heeft gehad, tot een uitbreiding van de totale handel heeft geleid, die het inperkend effect van het gezamenlijk buiten-tarief ver overtreft.

Het groei-effect.

Het eerste effect, het groei-effect, heeft een invloed uitgeoefend, die ook voor de economie van de omgevende landen gunstig is geweest. Wat de E.F.T.A.-landen betreft zal dit ook kunnen worden toegeschreven aan het feit, dat een deel van de importen van ruwe grondstoffen uit de E.F.T.A.-regio's wordt betrokken. Met name geldt dat voor Zweden, een land dat een toename van de export te zien heeft gegeven. Rechten worden op die grondstoffen niet geheven, of, voor zover wél, zijn ze uiterst gering. Groot-Brittannië heeft wat importen, maar vooral wat exporten betreft een aanzienlijke toename van het handelsverkeer naar de landen van de E.E.G. te zien gegeven. Daarmee moet men bij de beoordeling van de verandering in het percentage van het E.E.G.-aandeel in de totale E.F.T.A.-handel rekening houden. Aangezien een overwegend deel van de Nederlandse export naar de E.F.T.A.-landen ook wel op Groot-Brittannië gericht zal zijn, is dit een belangrijk gegeven. Gezien het uiteindelijk kleine per-

centage van invoer uit en uitvoer naar de E.E.G. in het totaal van de Britse handel lijkt het echter — rekening houdend met hetgeen hiervoor over de aard van de Engelse economie is opgemerkt — te gewaagd te veronderstellen, dat deze overwegingen meespelen bij de bepaling van het Engelse standpunt. Een meer diepgaande analyse van het type im- en export zou daartoe bovendien nodig zijn.

Uit de relatie van de groei van de E.E.G.-economieën, die van België uitgezonderd, t.o.v. die van Groot-Brittannië, zou ongetwijfeld blijken dat het vergrote E.E.G.-aandeel in de Britse handel in de lijn ligt van de toeneming van het totale handelsvolume, dat een-expanderende economie te zien zal geven in haar relaties met gebieden, die relatief achterblijven. Volgens sommige economen is dit verschijnsel lang niet zeker. Een grotere toename van de produktie van een gebied — in dit geval de E.E.G. — in vergelijking met de omgeving, zou wel degelijk een zgn. anti-trade effect kunnen hebben. Het is interessant in dit verband aan te halen hetgeen Bela Balassa in een studie over „The Future of Common Market Imports” opmerkt. Hij stelt dat, indien de ervaring van de laatste jaren enige leidraad biedt, het déze zou zijn, dat het als „anti-trade” gedoodverfde karakter van de toename van de interne produktie beperkt zal blijven, zodat het netto effect van een versnelling van de economische groei in de E.E.G.-landen voor derde landen vrucht kan afwerpen in de vorm van toenemende importen van industriële goederen. De tendens tot prijsstijging in de landen van de E.E.G. zou dit effect van de groei voor derde landen versterken.

De vraag komt dan op of de prijsstijgingen, die binnen de E.E.G. blijken op te treden, in vergelijking tot de landen van de E.F.T.A. niet als structureel in dubbele zin moeten worden opgevat. In de eerste plaats is er het effect van de integratie zelf, een effect dat naast een vergrote produktie o.a. voor export een vergrote vraag naar arbeidskrachten ten gevolge heeft en daarmee leidt tot prijsstijgingseffecten. In de tweede plaats is er het merkwaardige feit, dat het aandeel van de mannelijke beroepsbevolking in de totale mannelijke bevolking groter is in de landen van de E.F.T.A. dan in die van de E.E.G. Voor de E.F.T.A. is dit aandeel gemiddeld ongeveer 63 pCt. In de E.E.G. is het percentage gemiddeld 54 voor Frankrijk en België, en 59 voor de andere vier landen.

De indexcijfers van de industriële produktie.

Hoe dit alles ook zij, de conclusie kan wel worden getrokken, dat tot nu toe de handelsexpansie t.o.v. het buitenland de E.E.G. geen schade heeft gedaan. Vergelijkt men de indexcijfers van de industriële produktie van de E.E.G. met die van de E.F.T.A.-landen, dan vindt men:

Indexcijfers industriële produktie 1963 (1958=100)

E.E.G.-landen	
West-Duitsland	136
Frankrijk	130
Italië	169
Nederland	139
België	130
E.E.G.	139
E.F.T.A.-landen	
Ver. Koninkrijk	119
Noorwegen	132
Zweden	129
Denemarken	145
Oostenrijk	131
Portugal	146

De industriële produktie in de periode 1958-1963 is in Italië met tweederde toegenomen, in de overige landen van de Gemeenschap met gemiddeld ongeveer éénderde. In de landen van de E.F.T.A. is de spreiding groter. De toename in Oostenrijk, Zweden en Noorwegen is, evenals die in Frankrijk en België binnen de E.E.G., 30 pCt. Denemarken en Portugal geven een groeipercentage aan, dat anderhalfmaal zo hoog gelegen is (45 pCt.), terwijl dat van Groot-Brittannië in gelijke mate lager ligt. Rekening houdend met een industriële expansie vanuit een minimumpositie in Zuid-Italië en Portugal, lijkt het niet onaanvaardbaar een kern van industriële groei te onderscheiden, waarvan Noord-Italië, Nederland, Denemarken en West-Duitsland de samenstellende gebieden zijn.

In een lezing, gehouden op het zevende Vlaams wetenschappelijk economisch congres te Leuven op 8 mei jl., heeft de referent, de heer Trappeniers, t.a.v. de weerslag van de integratie op de economische groei gesteld, dat die groei — die in de arbeidsproductiviteit ten dele zijn uitdrukking vindt — niet zozeer afhankelijk kan worden geacht van de gemiddelde bedrijfsgrootte (die in het door ons omschreven kerngebied niet erg groot is vergeleken met bijv. die in de Verenigde Staten) dan wel van de mate waarin, wegens de omvang van de markt, een ver doorgevoerde specialisatie en standaardisatie kunnen worden toegepast. Deze opmerking, gesteld tegen de achtergrond van de hier behandelde problematiek, kan het vermoeden wettigen dat een verruiming van de E.E.G.-markt, d.w.z. een geleidelijke uitbouw van de met de E.E.G. gegeven vrijhandelszone tot de landen van de E.F.T.A., aan de expansie die de markt behoeft, tegemoet komt. Tot deze uitbouw willen de landen van de E.F.T.A. bijdragen.

De bepaling van het Nederlandse standpunt.

Het Nederlandse standpunt t.o.v. deze gedachten zal — naar zich laat aanzien — niet in de eerste plaats worden bepaald door economische overwegingen. De nadruk, die door de afgevaardigden, de heren Patijn en Vos, in het debat te Parijs werd gelegd op de wenselijkheid de supranationaliteit te handhaven, waar het gaat om de vorming van het nieuwe Europa, laat wat dat betreft weinig twijfel bestaan. Naast deze overwegingen, die ongetwijfeld een eigen waarde hebben en in welke ratio de toetreding van Engeland tot de E.E.G. geheel zou passen, is het zeker nuttig ook aandacht te schenken aan overwegingen, die van het economisch gezichtspunt uitgaan. Met de hierboven geponeerde economische stellingen is wat dat betreft weinig gezegd. De analyse van de situatie is daarvoor te vluchtig geweest. Het materiaal waarop die analyse berust is te weinig getoetst aan gegevens, die mede ter zake van belang zouden zijn geweest. Dit artikel kon dan ook niet meer zijn dan een verkenning van de situatie.

De politieke overwegingen.

Wat betreft de politieke overwegingen het volgende. Stelt men zich de tegenslagen voor ogen, die Nederland te incasseren heeft om het eigen ontwerptraject met be-

trekking tot de vorming van Europa aanvaard te krijgen, dan vraagt men zich af, wat er tegen kan pleiten met die landen, die ons voor het grootste deel democratisch zeer na staan, tot onderhandeling te komen over een vorm van aansluiting — zij het voorlopig alleen economische bruggenbouw. Wat daar tegen pleit is, dat Engeland niet direct bij Europa betrokken wordt. De vraag is echter of Engeland — dat zou dan door middel van een conservatieve regering zijn, neem ik aan — nadat het toegetreden zou zijn, het „klein-Europa” aannemelijk kan maken voor hetgeen ons volkskarakter verlangt en verdraagt. Of, in de woorden van een verslag uit het maandblad van de Europese beweging: „Als verklaring voor de Nederlandse houding noemde Huizinga de afkerigheid van een machtswil, die door de economische heropstanding van Europa sterker geworden is en zeker niet zal afnemen, als Engeland eenmaal als lid is toegetreden”.

De analyse van Nederlands houding, die Huizinga heeft gegeven bij het aanvaarden van de Robert Schumann-prijs 1964, gaf negatief weer, wat m.i. gewaardeerd kan worden als positief. De analyse op zichzelf was evenwel goeddeels juist. Zolang wij Europa als machtsfactor niet willen aanvaarden, is het zinvoller dat wij aan een uitbouw werken i.p.v. aan een eenheid, die die macht ten slotte als politieke verantwoordelijkheid doet opkomen. Zolang bovendien die politieke verantwoordelijkheid niet democratisch is georganiseerd doet Nederland er goed aan geen haast te maken.

Zweden en Noorwegen stellen zich zelfstandig op. Nederland, dat nu eenmaal lid is van de E.E.G., tracht Engeland te betrekken bij die organisatie om krachtiger te staan.

Naar het zich laat aanzien, zou er voorlopig gewonnen zijn als Nederland met de Scandinavische landen kon instemmen met een vorm van aansluiting van E.E.G. en E.F.T.A. Het hogere doel van Englands toetreding in de toekomst is daarmee in de eerste plaats gediend.

Wat Frankrijks houding t.a.v. onderhandelingen met de E.F.T.A. betreft, de vergrote Franse handel met die landen maakt, dat de kans op een Franse afwijzing geringer is dan zij voordien geweest zou zijn. Het is in hogé mate onwaarschijnlijk, dat thans nog een Franse minister reageren zou, zoals de Minister van Financiën Pinay in 1959 deed toen hem naar zijn mening werd gevraagd over de betekenis van de E.F.T.A.: „Er zijn slechts drie economische blokken van betekenis in de wereld van het westen: de Zes, het Britse Gemenebest en de Verenigde Staten. De kleine vrijhandelszone van de Zeven is een mager harinkje”. Daarbij komt, dat de parallelisatie, die tussen de Engelse en de Franse politiek kan worden opgemerkt, toeneemt. Het Concorde-project is daar een uiting van, evenals de Franse instemming over buitenlandse politiek consultaties in de W.E.U. te hebben. De oprichting van de zgn. „wider Europe groupe” in het Engelse parlement toont aan de andere kant aan, dat de Britten met betrekking tot de Oost-Europa politiek tot een parallelisatie met het Franse beleid komen.

Rotterdam.

Drs. J. VAN DER LEEDEN.

(I. M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

De geografische structuur van de binnenlandse toeristische markt van de Belgische kust

Inleiding *).

In het kader van het Belgisch toerisme-bekleedt de Belgische kust een zeer belangrijke plaats. Dit blijkt al dadelijk uit het aandeel dat dit toeristisch gewest uitmaakt in het geheel van het Belgisch overnachtingscijfer en dit zowel wat betreft het binnenlands toerisme als inzake het vreemdelingenverkeer.

TABEL 1.

De spreiding van de overnachtingen per toeristisch gewest, 1963
(× 1.000)

Toeristisch gewest	Binnenlandse markt		Vreemdelingenverkeer		Totaal	
	Aantal	pCt.	Aantal	pCt.	Aantal	pCt.
Kuststreek	11.378	74,7	2.041	39,1	13.419	65,6
Kunsthistorische steden ..	529	3,5	2.160	41,3	2.689	13,1
Maas en Ardennen	2.051	13,5	493	9,4	2.544	12,4
Kempen	626	4,1	224	4,3	850	4,2
Andere toeristische streken	642	4,2	308	5,9	950	4,7
Totaal	15.226	100,0	5.226	100,0	20.452	100,0

Bron: N.I.S.

*) Dit artikel is gedeeltelijk een samenvatting van onze bijdrage „Binnenlandse toeristenstromen naar de Belgische kust” die is verschenen in het eerste nummer van 1965 van het Tijdschrift voor Economie van de Katholieke Universiteit van Leuven. Wij houden eraan hierbij de redactie van het Tijdschrift voor Economie te bedanken voor de toelating die werd verleend hierover ook in „E.-S.B.” te publiceren. Voor de methodologisch en statistische uitwerking wordt naar geciteerd artikel verwezen.

TABEL 2.

Het administratief arrondissement van herkomst van de binnenlandse vakantiegangers aan de Belgische kust, 1962
Enquête W.E.S.

Arrondissement	Bevolkings-aandeel	Hotel	Pension	Camping	Huur-appartement en -villa	Inrichtingen voor sociaal toerisme	Totaal
Antwerpen	9,5	14,7	15,4	11,0	17,4	18,0	15,7
Mechelen	2,9	2,5	2,9	2,9	2,5	2,1	2,6
Turnhout	3,2	1,4	1,4	1,0	0,8	2,3	1,1
Brussel	15,6	36,7	34,3	31,1	42,4	12,8	37,5
Leuven	3,8	2,7	2,9	3,1	2,6	9,1	3,0
Nijvel	2,2	1,9	1,7	2,0	1,5	0,2	1,6
Kortrijk	3,3	1,3	2,6	3,9	2,3	1,9	2,5
Overig West-Vlaanderen	8,3	1,2	1,5	2,1	1,6	2,9	1,8
Aalst	2,8	1,5	1,9	3,0	1,5	3,0	1,9
Gent	5,0	3,1	4,1	5,5	5,7	4,9	5,1
Overig Oost-Vlaanderen	6,1	2,7	3,2	3,5	2,2	4,8	2,6
Charleroi	5,1	3,8	4,5	8,4	3,4	8,5	4,6
Bergen	2,8	1,7	1,7	5,6	1,5	1,0	2,2
Overige provincie Henegouwen ...	5,8	2,2	3,1	6,0	2,4	3,2	3,6
Luik	6,6	10,1	9,6	4,8	6,9	9,0	7,4
Verviers	2,6	2,7	3,0	1,0	1,6	1,8	1,8
Overige provincie Luik	1,8	1,2	0,8	0,7	0,5	0,5	0,7
Hasselt	3,0	2,1	1,4	1,5	1,3	6,6	1,6
Overige provincie Limburg	3,2	1,9	0,8	0,7	0,4	4,6	0,9
Provincie Namen	4,0	2,8	2,5	2,0	1,4	2,6	1,8
Provincie Luxemburg	2,4	0,9	0,8	0,3	0,2	0,5	0,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal gevallen		7.702	6.416	9.567	27.819	1.731	53.385

Bron: Enquête W.E.S.

Naar verhouding is de Belgische kust echter meer dan de andere toeristische streken op de binnenlandse markt georiënteerd. Dit was dan ook de reden waarom het Westvlaams Economisch Studiebureau, in het kader van het toeristisch-economisch onderzoek, van meetaf aan aandacht heeft geschonken aan de structuur van de binnenlandse toeristische markt ¹⁾.

Voor een economische sector zoals het toerisme, waarop de term „buyers-market” ten volle van toepassing is, verkrijgt de verkoopfunctie een bijzondere betekenis. Het doen prefereren van de Belgische kust bij de kandidaat-toerist is van zeer vele factoren afhankelijk. Een gevoerde reclameit is hiervan een belangrijk aspect. Doelmatige publiciteit wordt op haar beurt door meerdere elementen bepaald. De kennis van de geografische marktstructuur is hierbij, naast de vele andere aspecten, één van de essentiële elementen.

Ten einde een beeld te verkrijgen van de geografische marktstructuur werd een 7 pCt. steekproef (random sample) genomen van alle in de verschillende badplaatsen ingevulde logements- en appartementsfiches tijdens de periode mei-september 1962. In het totaal heeft het onderzoek betrekking op 53.385 gevallen.

De geografische marktstructuur.

In tabel 2 volgt voor de onderscheiden logiesvormen

¹⁾ W.E.S. „Analyse van de herkomst van de binnenlandse vakantiegangers aan de Belgische kust”, no. 3 in de reeks rapporten toeristisch-economisch onderzoek W.E.S., Brugge 1963, 179 blz. Door het Westvlaams Economisch Studiebureau werden tot op heden in deze reeks 15 rapporten uitgebracht.

een overzicht van de spreiding van de toeristen per herkomstgebied. Als regionale eenheid wordt het administratief arrondissement weerhouden. Tabel 2 beperkt zich evenwel tot de belangrijkste binnenlandse wervingsgebieden.

Hieruit kan onmiddellijk een opvallend structuurkenmerk worden afgeleid, nl. de sterke concentratie van de binnenlandse markt. De binnenlandse toeristen zijn hoofdzakelijk inwoners van de vijf Belgisch agglomeratiearrondissementen. Brussel komt op de eerste plaats met ruim een derde van het cliënteel; het arrondissement Antwerpen bekleedt de tweede plaats met ca. een zesde, en verder volgen successievelijk Luik (7,4 pCt.), Gent (5,1 pCt.) en Charleroi (4,6 pCt.). Deze vijf gewesten totaliseren samen reeds 70,3 pCt. van de binnenlandse markt.

Dit kan de indruk geven dat de andere gebieden helemaal niet aan bod komen. Dit is niet het geval. Er dient inderdaad rekening gehouden met de spreiding van de bevolking in België. De genoemde deelmarkten maken immers 41,8 pCt. van de Belgische bevolking uit. Niettemin vertoont de geografische marktstructuur het kenmerk van een uitgesproken lokalisatiegraad. M.a.w. de bevolking van de agglomeratiearrondissementen is in doorsnee merklijk meer aan de Belgische kust vertegenwoordigd dan de inwoners van de meeste andere gebieden.

Dit kenmerk is karakteristiek voor elke logiesvorm. Het is nochtans het meest uitgesproken voor het appartements-toerisme (inclusief villatoerisme) en het minst voor de vakantiegangers die in inrichtingen voor sociaal toerisme logeren en waarbij institutionele factoren (merk aan het gering aandeel van Brussel) een voorname rol spelen. Onderstaand volgt het aandeel van de vijf agglomeratiearrondissementen per logiesvorm (in pCt.):

Hotel	68,4
Pension	67,9
Camping	60,8
Huurappartement en -villa	75,8
Inrichtingen voor sociaal toerisme.....	53,2

De vraag rijst of er bepaalde fenomenen werkzaam zijn die deze relatief ongelijke toeristenstromen verklaren.

De inwerkende factoren.

Theoretisch kan men meerdere factoren als verklarend in aanmerking nemen zoals: de concentratiegraad van de bevolking, de woningstructuur, de graad waarin het gebied een agrarisch karakter heeft behouden, het inkomen, de afstand tot de kust en publicitaire inwerking.

De mate waarin de bevolking geconcentreerd voorkomt, heeft een sterke invloed op het al of niet nemen van vakantie buiten huis. Voor België zijn dienaangaande geen cijfers beschikbaar. Het is logisch aan te nemen dat deze factor in dezelfde zin inwerkt als bij de Fransen. Een enquête ondernomen in Frankrijk in 1961 wees uit dat het aandeel van de bewoners die vakantie nemen buiten huis aangroeit naarmate de steden en de agglomeraties groter worden (in pCt.)²⁾.

Parijs en agglomeratie	75,6
Omgeving van Parijs	63,6
Agglomeratie van 200.000 inwoners en meer	53,0 ³⁾
Agglomeratie van 100.000 à 200.000 inwoners	53,7
Agglomeratie van 50.000 à 100.000 inwoners	49,3
Agglomeratie van 20.000 à 50.000 inwoners	46,2
Agglomeratie van 5.000 à 20.000 inwoners	35,7
Agglomeratie van minder dan 5.000 inwoners	32,7
Agrarische gemeenten	15,5

Uit de spreiding van de binnenlandse kustvakantiegangers over de onderscheiden gemeenteklassen (zie tabel 3) blijkt dat het fenomeen ook geldt t.a.v. de Belgische kust. Naarmate men afdaalt in de onderscheiden gemeenteklassen, wordt de verhouding aandeel vakantiegangers/bevolkingsaandeel kleiner en kleiner. Merk aan dat de vijf Belgische agglomeraties ruim drie vijfde van de binnenlandse toeristische markt uitmaken t.o.v. slechts 27,5 pCt. van de bevolking.

Een tweede bepalende factor is de woningstructuur. Hieronder wordt verstaan de verhouding tussen de woningen in meergezinswoningen en de totale woningvoorraad. Een gezin in een appartement heeft inderdaad meer behoefte aan vakantie buiten huis dan een gezin in een individuele woning. In dit verband kan opnieuw worden verwezen naar de studie van Ph. Gounot⁴⁾. Voor elk van de gemeenteklassen, door deze auteur weerhouden, is de „taux de départ” (aandeel van de bevolking dat vakantie neemt buiten huis) hoger bij de bewoners van collectieve woningen dan van individuele woningen. Uiteraard is er een hoge graad van parallelisme vast te stellen tussen de concentratiegraad van de bevolking en de woningstructuur.

²⁾ Ph. Gounot: „Les vacances des français en 1961” in „Etudes et Conjoncture”, no. 5, 1962.

³⁾ Dit percentage wordt gedrukt door het resultaat van de agglomeraties van Marseille (44,8 pCt.).

⁴⁾ Ph. Gounot, o.c., blz. 417.

TABEL 3. *Het aandeel van de gemeenteklassen inzake de binnenlandse vakantiegangers per logiesvorm, 1962*

Gemeenteklasse	Bevolkingsaandeel	Hotel	Pension	Camping	Huurappartement en -villa	Inrichtingen voor sociaal toerisme	Totaal
Gemeenten met 100.000 inwoners en meer	27,5	60,0	57,7	47,6	68,2	38,5	61,0
Gemeenten van 50.000 à 100.000 inwoners	1,3	1,5	1,6	1,4	2,2	1,2	1,8
Gemeenten van 20.000 à 50.000 inwoners	8,9	11,1	11,4	13,6	12,4	17,5	12,5
Gemeenten van 10.000 à 20.000 inwoners	12,0	8,3	9,2	12,9	6,2	15,0	8,4
Gemeenten van 5.000 à 10.000 inwoners	15,0	9,0	10,0	11,7	6,2	12,1	8,3
Gemeenten van minder dan 5.000 inwoners	34,7	10,0	9,7	12,6	4,6	15,7	8,0

Bron: Enquête W.E.S.

Een derde factor die een invloed kan hebben op de intensiteit van de toeristenstromen per deelgebied houdt enigszins verband met de professionele structuur. Het is bekend dat de agrarische bevolking vrij weinig vakantie neemt. Hiervoor is boven geciteerde Franse studie andermaal illustratief. De „taux de départ” van de Franse landbouwbevolking reikt niet hoger dan 6,1 pCt.; voor de arbeiders, die op één beroepsklasse na het laagste coëfficiënt vertonen, bedraagt de verhouding 36,9 pCt. Rekening houdend met de zeer lage „taux de départ” van deze bevolkingslaag enerzijds, en de belangrijke plaats die de landbouwsector in de economische structuur van meerdere gewesten inneemt anderzijds, kan deze factor als bepalend worden beschouwd.

De beroepsstructuur kan men ook nog vanuit een andere hoek beschouwen, nl. via het inkomenselement. Het valt zonder meer aan te nemen dat het inkomensniveau van een gewest zijn stempel drukt op de mate waarin de bevolking van dit gebied vakantie neemt. De vraag rijst echter of een hoger inkomensniveau een versterking dan wel een afvloeiing van de toeristenstromen naar de kust in de hand werkt. Niet zelden wordt immers beweerd dat de meer goeude klassen proportioneel meer de buitenlandse vakantie-oorden opzoeken dan de minder goeude klassen.

In de toeristische sector speelt de afstand veelal ook een zeer belangrijke rol. Vooralsnog reikt immers het achterland van de Belgische kust niet verder dan 300 km. Enkel de hotelsector maakt hierop enigszins een uitzondering. Men kan opwerpen dat ook rekening dient te worden gehouden met de concurrentie van andere kustzones. Ten aanzien van de Belgische kust geldt echter een eerder minieme concurrentie van de Nederlandse en de Franse Noordzeebadplaatsen. De afstand van andere kustoorde is reeds dermate groot dat de verschillen per deelgewest een marginale betekenis krijgen.

Het is ten slotte niet uitgesloten dat de bevolking van het ene gewest meer op de kust is georiënteerd dan de bevolking van een ander gewest als gevolg van de ongelijke regionale reclame-actie.

Hiermede zijn zeker niet alle mogelijke elementen aangebracht. Denken we immers maar een ogenblik aan de verbindingfaciliteiten tot de kust en de ongelijke mobiliteitsgraad van de bevolking tijdens het toeristisch seizoen, ten gevolge van de uitgeoefende activiteit (bijv. de toeristische activiteit in de Belgische Ardennen). Deze laatste factoren, ofschoon reëel, zijn geen algemene variabelen.

De geldigheid van deze factoren werd getoetst aan de hand van een multi-pele-correlatierekening. Vooraf dient gewezen op het bestaan van een intercorrelatie tussen enkele aangebrachte verklarende variabelen alsmede de moeilijkheid om de publicitaire inwerking te kwantificeren. Uiteindelijk werden slechts drie verklarende factoren weerhouden, nl. de concentratiegraad van de bevolking, het inkomen en de afstand. Ofschoon men algemeen stelt dat de vakantiekeuze door zeer veel irrationele factoren wordt beïnvloed, leiden deze factoren tot een vrij hoge verklaringsgraad van de toeristenstromen naar de Belgische kust. Ongeveer tweederde van het te verklaren verschijnsel is tot deze factoren terug te brengen.

De formule die het verband uitdrukt tussen de intensiteit van de toeristenstromen en de bovenvermelde verklarende factoren luidt:

$$Y = 0,240 C + 3,058 I - 0,166 A - 99,76 \quad (R = 0,939)$$

(0,116) (0,427) (0,035)

waarbij C, I en A, die resp. de concentratiegraad, het inkomen en de afstand symboliseren, zeer betrouwbaar zijn. Uit de analyse leiden we verder af dat de inkomensfactor het meest tot de verklaring bijdraagt. De invloed van de afstand is op zijn beurt groter dan de inwerking van de concentratiegraad van de bevolking.

De inwerkende factoren per logiesvorm.

Wanneer men dezelfde multi-pele-correlatierekening herneemt per logiesvorm, verkrijgt men vrij analoge resultaten, ofschoon niet steeds elk van de drie factoren de

(I. M.)

Met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U circa 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. Spreiding over circa 200 fondsen beperkt het risico. Bovendien bestaat goede kans, dat Uw bezit in waarde vermeerderd.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

nodige graad van significantie bezit. De bekomen regressie-vergelijkingen vertonen het volgend beeld:

hotel	$Y = 0,559 C + 3,742 I - 0,064 A - 138,84$	$(R = 0,893)$
	$(0,180) \quad (0,708) \quad (0,059)$	
pension	$Y = 0,913 C + 1,987 I - 0,085 A - 71,52$	$(R = 0,954)$
	$(0,110) \quad (0,406) \quad (0,033)$	
camping	$Y = 0,126 C + 5,193 I - 0,545 A - 103,87$	$(R = 0,870)$
	$(0,246) \quad (0,906) \quad (0,075)$	
huurappartement en -villa	$Y = 1,202 C + 18,142 I - 0,989 A - 633,30$	$(R = 0,894)$
	$(0,759) \quad (2,975) \quad (0,285)$	

Indien men aanneemt dat de regressiecoëfficiënt minimaal het dubbele moet bedragen van de overeenkomstige standaardfout, dient de factor A t.a.v. de logiesvorm hotel en de factor C t.a.v. de logiesvorm camping en in mindere mate t.a.v. de logiesvorm huurappartement en -villa, verworpen. De vraag rijst of uit deze geringe graad van significantie kan worden afgeleid dat de toeristen uit verder afgelegen gebieden relatief meer hun intrek nemen in een hotel dan in een andere logiesvorm. Wat de Belgische kust betreft stelt men inderdaad vast dat de logiesvorm hotel veel meer dan de andere logiesvormen op de buitenlandse markten is aangewezen. Dit zet de geringere rol van de factor afstand op de binnenlandse hotel-toeristenstromen kracht bij.

De inkomensfactor is voor elk van de vier logiesvormen een significante factor. Hoe hoger het gemiddeld inkomen in een gewest hoe hoger ook de oriëntatiegraad van de bevolking uit deze gewesten naar de kust. Hiermede wordt weerlegd als zou een verhoging van de welvaart een nadelige invloed hebben op de toeristenstromen naar de Belgische kust. In dit verband zij verder aangemerkt dat de inkomenselasticiteit t.a.v. het bezoek aan de Belgische kust zeer hoog ligt.

£ alle logiesvormen	4,4
£ hotel:	3,7
£ pension:	2,2
£ camping	3,8
£ appartement:	6,8

Ten slotte zij aangemerkt dat bij de uitvoering van de regressierekeningen de werkelijke toeristenstromen vanuit de arrondissementen Brussel en Verviers doorgaans groter zijn dan de berekende. Het omgekeerde geldt voor de meeste arrondissementen van de provincie Henegouwen. Wellicht moeten deze verschillen worden toegeschreven aan de ongelijke verkeersfaciliteiten uit deze gebieden tot de kust. Voor de eerstgenoemde gebieden is de afstandsfactor overgewaardeerd en ondergewaardeerd voor de Henegouwse gebieden.

Besluit.

De ongelijke oriëntatiegraad van de bevolking van elk arrondissement op de kust is in hoge mate verklaarbaar. De correlatierekening wijst er inderdaad op dat niet louter toevallige oorzaken hun invloed laten gelden. Ten aanzien van een reclamecampagne houdt deze vaststelling een zeer waardevolle indicatie in. Zij wijst erop dat de toeristenstromen aan bepaalde wetmatigheden voldoen. Hiermede wordt ook een antwoord gegeven op de vraag of de reclame dient gevoerd in de gebieden waar de huidige vakantie-gangers wonen dan wel in de gewesten die tot op heden de kust niet aandoen. Zolang in de gebieden waaruit thans weinig toeristen worden betrokken, de verstedelijking niet verder is doorgedreven, het inkomen niet voldoende is opgetrokken en de mobiliteit van de inwoners niet toeneemt, kan een interne reclamecampagne geen normale efficiëntie opleveren.

Brugge.

Dr. N. VANHOVE.

Europa-bladwijzer

No. 32

Politieke Unie en Atlantische samenwerking.

De Europese integratievraagstukken zijn voor een groot deel van praktische aard en de literatuur beperkt zich dan ook veelal tot zeer concrete en gedetailleerde onderwerpen. *Dusan Sidjanski* tracht echter een abstracte en theoretische waardering te geven van het integratieproces en een integratietheorie op te stellen („Le processus d'intégration dans les Communautés Européennes”, *Annuaire Européen*, Vol. X, 1962, dl. I, blz. 69-91). Na een korte inleiding over verschillende definities van het begrip integratie, geeft Sidjanski een schéma van het integratieproces, dat zich in vijf fasen voltrekt. In dit overzicht, maar vooral in de volgende paragrafen, waarin hij het functioneren van het „raderwerk” van de Gemeenschap beschouwt, poneert hij de stelling, dat de integratie een proces is, dat zich voortdurend voortplant in steeds wijdere kringen. Want de repercussies van elke handeling zetten steeds nieuwe processen in beweging, waarbij bovendien nieuwe sectoren van activiteiten betrokken worden. De „Eurosfeer” breidt zich dan ook voortdurend uit.

Zekere desintegratietendities kunnen echter eveneens automatisch en zich vermenigvuldigend optreden,

wanneer de Gemeenschap een ernstige tegenslag te verwerken krijgt. Evenmin is de integratie in zoverre automatisch, dat uit de economische integratie zonder meer een politieke eenheid kan groeien. Daarvoor is een afzonderlijke wilsovereenstemming nodig, die echter wel noodzakelijk is voor het met succes voltooiën van het proces.

Paul Henri Spaak geeft in „A new effort to build Europe” een analyse van de huidige stagnatie in de Europese samenwerking (*Foreign Affairs*, 1 januari 1965, blz. 199-208). Het geldt hier een toelichting op denkbeelden, die hij reeds eerder voor de Politieke Commissie van de Assemblée der W.E.U. heeft ontwikkeld.

Met de toenemende welvaart is ook weer de erfvijand van de internationale orde, het nationalisme, opgedoken die de belangrijkste verworvenheden van het Westen, het Atlantisch Verbond en de Europese Gemeenschap, in gevaar brengt. Duidelijk valt dit te constateren in Frankrijk, dat opnieuw een eigen politieke weg is ingeslagen. Spaak verbergt de grote tegenstellingen over de beginselen geenszins, maar meent toch, dat er mogelijkheden zijn om de crisis te overwinnen.

De „Zes” zullen het eens moeten worden over de

nucleaire verdedigingsvraagstukken en een gemeenschappelijke buitenlandse politiek. Een voorlopige oplossing is te vinden, al zal men dan niet aan de hoofdlijn van het Franse plan voor een politieke unie kunnen ontkomen. Maar iets van de ervaringen met de Europese Commissie opgedaan, kan behouden blijven, indien een commissie van drie in de politieke unie belast zou worden met het voorbereiden van Ministersconferenties en het uitvoeren van de besluiten. Het bestaan van een dergelijke commissie zou een waarborg vormen dat het Gemeenschapsstandpunt niet geheel onder de tafel valt. Dit door Nederland met weinig enthousiasme begroete voorstel is echter noodzakelijk om de crisissituatie te doorbreken. Ofschoon tegenstander van een politiek directoraat in de N.A.V.O. als geheel, ziet de schrijver wel degelijk redenen aanwezig voor een directoraat ten behoeve van de nucleaire defensie, waardoor een verdere spreiding van nationale kernwapens en tevens een hoogst ondoelmatige besluitvorming in de N.A.V.O. voorkomen kan worden. Spaak is ervan overtuigd, dat er snel gehandeld moet worden om de westelijke solidariteit te handhaven.

L. Benvenuti, Secretaris-Generaal van de Raad van Europa, onderschrijft de opvattingen van de Europese Commissie, dat de economische integratie in wezen een politiek verschijnsel is („La crise de Bruxelles et le Conseil de l'Europe”, *Annuaire Européen*, Vol. X, 1962, blz. 3-32). De politieke integratie is op economisch terrein begonnen en het is niet absoluut noodzakelijk hiernaast nog een politieke unie op te richten. Beter is voort te gaan op basis van het tot nu toe bereikte. De Raad van Europa zal zijn bestaansrecht behouden op die gebieden welke niet door de Verdragen van Parijs en Rome worden bestreken. Nadruk zal gelegd moeten worden op een verdere uitbreiding van de Zes met Engeland en andere staten. In een verenigd Europa als voorpost van de vrije wereld, zal Engeland zeer zeker een plaats moeten hebben.

Ook Hallstein waarschuwde ervoor in een rede, gehouden op het congres van Europese gemeenten te Rome, de vorming van een politieke unie te gaan zien als een conditio sine qua non voor een verdere economische integratie („Eenheid in de Europese actie”, *Tijdschrift voor Overheidsadministratie*, 7 januari 1965, blz. 3-9). Een betere verdeling van de bevoegdheden tussen de diverse Gemeenschapsorganen zal echter één van de voorwaarden moeten zijn voor een politieke unie. De samenstelling van het gehoor was er zeker mede aanleiding toe, dat Hallstein sterk de nadruk legde op de wil en instemming van de Europese volkeren als grondslag voor een Gemeenschap, wier burgers eens wellicht zullen verklaren „Civis Europaeus Sum”.

De Frans-Duitse verhoudingen worden nader belicht in het *Europa Archiv* van 10 januari 1965 (blz. 1 e.v.): „Das deutsch-französische Gespräch in einer entscheidenden Phase”. „Eine gemeinsame französisch-deutsche Interessenrichtung lässt sich leichter in Bezug auf die grossen politischen und sozialen Probleme unseres Zeitalters herausbilden als dort, wo man in den letzten Jahren das am best geeignete Feld der Zusammenarbeit sah, nämlich im Bereich der spezifisch europäischen Institutionen”. Deze uitspraak van Bergstraesser in oktober 1955 over het eerste Duist-Franse gesprek is, aldus Wilhelm Cornides in zijn redactioneel voorwoord, nog steeds van belang.

De achtste conferentie, welke in het kader van het Duits-Franse gesprek gehouden werd met als motto „Die deutsch-französische Freundschaft in der Bewährung”, bevestigt nog eens de geciteerde uitspraak. Het bleek eens te meer dat de institutionele vraagstukken en in het bijzonder de militaire aspecten in het Europese kader, het grote knelpunt vormen, terwijl daarentegen over de niet-Europese politieke vraagstukken een grote mate van overeenstemming heerste.

In een tweetal artikelen geven Jaques Vernant en Prof. Ulrich Scheuner een resumé van de conferentie („Paris, Bonn und Europa”). De economische samenwerking heeft binnen het kader van de E.E.G. sinds 1958 een geweldige vlucht genomen, maar, aldus Vernant, de harmonisatie van de economische politiek zal onmogelijk worden, indien niet eerst een doeltreffende samenwerking op politiek en militair terrein tot stand wordt gebracht (*Europa Archiv*, 10 januari 1965, blz. 1-8). De auteur zet het Franse standpunt uiteen van het Europa als derde macht, die — en hoe kan het ook anders in de huidige wereldverhoudingen — onder Amerikaanse bescherming een eigen politiek kan voeren. Deze ontwikkeling zal in het Europa van de Zes beginnen, maar zal moeten trachten een aantal, nu nog in Russische invloedssfeer liggende staten mee te trekken in het Frans-Europese kielzog. Een eventuele Duitse deelneming aan de M.L.F. vormt dan ook in de Franse Europa-conceptie een ernstige belemmering voor verdere samenwerking. Dit is duidelijk genoeg gebleken op de laatste N.A.V.O.-bijeenkomst te Parijs, waarbij door de Franse regering een ernstige waarschuwing werd gegeven aan de Duitse regering. De M.L.F. is uit militair standpunt bekeken niet interessant en draagt niets bij tot een vergrote veiligheid van Europa. De financiële lasten zullen onevenredig zwaar zijn. Bovendien zal het de spanningen met de Sowjet-Unie slechts kunnen vergroten. De Russen immers zullen moeilijk kunnen geloven in de dubieuze veronderstelling, dat een deelname van Duitsland aan de M.L.F. tevens betekent een grotere controle van de westelijke bondgenoten en in het bijzonder van de Verenigde Staten over dit land. Duitsland staat dan ook voor een belangrijke keus, aldus Vernant: een niet al te sterke positie bij het uitwerken van de Amerikaanse strategische planning t.o.v. Europa met tegelijkertijd een afzien van nauwere militaire en politieke banden binnen Europa (lees: met Frankrijk). Toetreding tot de M.L.F. betekent het afstand doen van een Europese strategie en ongetwijfeld ook van een Europese politiek. Duitsland kan echter ook meewerken aan een aparte Europese strategie, die later met de Amerikaanse gecoördineerd zal worden. „Das politische und militärische Europa, wie man es in Paris begreift, ist ein sich in der Rahmen des atlantischen Bündnisses einfügendes System”.

„Gegensätze der deutschen und der französischen Europa-Politik”. Bij de Duitse delegatie op deze conferentie was men het eens, dat de Europese samenwerking op het gebied van de buitenlandse politiek en verdedigingsvraagstukken, binnen het kader van een steeds verder uitbreidende consultatie en coöperatie der Europese organen, bevorderd moet worden. Bij de Fransen schijnt het accent meer te liggen op de keuze tussen een „Europe européenne” met een zelfstandige positie of een Europa dat vooral wat de militaire aspecten betreft moet vertrouwen op de Ver-

enigde Staten. De Franse opvatting houdt in, dat de politieke eenwording van Europa niet los gezien kan worden van de centraal gestelde militaire aspecten. De Bondsrepubliek is wat betreft de M.L.F. niet zo zeer geïnteresseerd in de beschikking over nucleaire wapens als wel in een aandeel in de strategische planning en de controle hierop. Het is noodzakelijk, dat de verdediging van Europa niet geïsoleerd wordt en slechts in de grotere samenhang van het Atlantisch partnership beschouwd kan worden. Bovendien zullen de beslissende vraagstukken t.a.v. vorm en methode van samenwerking slechts binnen N.A.V.O.-verband opgelost kunnen worden. Een gedachtengang, die Frankrijk echter niet erg aangenaam zal zijn.

Er zijn dus weinig punten van overeenstemming te constateren. Het grote belang van deze conferentie ligt dan ook niet in het falen van beide landen om tot overeenstemming te komen als wel dat „ungeachtet mancher Gegensätze in aktuellen Fragen die Auseinandersetzung und Aussprache zu einem politischen Element geworden ist, das nicht nur der rationalen Berechnung entspricht“. Voor Nederland lijkt het o.i. van belang, dat de Bondsrepubliek samenwerking binnen het Atlantisch bondgenootschap blijft verdedigen en stimuleren! De poging om het defensiebeleid niet meer binnen de N.A.V.O. te regelen, zoals onder meer in de „Open brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken“ gesteld wordt, zou uiteindelijk de versplintering van de westelijke wereld kunnen veroorzaken.

Verder vestigen wij de aandacht op het speciale en zeer belangwekkende nummer van de *Internationale Spectator*, getiteld „Europe and Atlantic Co-operation, the Dutch Attitude“ (jrg. XIX, no. 7, 8 april 1965), waarin de talrijke problemen van het Atlantisch bondgenootschap en de Europese samenwerking besproken worden door een aantal Nederlandse experts op dit gebied. Een iets meer emotioneel getint toekomstbeeld wordt uiteengezet door *Bernard Lavergne* in „Le discours de Strasbourg. L'Europe indéfendable. L'hallucination atomique“ (*L'Année politique et économique*, december 1964, no. 181/182, blz. 483-488). De schrijver heeft de indruk, dat de Verenigde Staten bezig zijn Duitsland tot de 51e Staat te maken. Niet alleen is 45 pCt. van de investeringen van Amerikaanse origine, maar ook het leger is geheel op Amerikaanse leest geschoeid. De Verenigde Staten treden als de beschermer van de Bondsrepubliek op, maar er komt een moment dat men niet meer weet „si c'est le protecteur qui conduit le protégé ou si c'est le protégé qui oblige le protecteur à le suivre“. De schrijver spreekt zich uit tegen de M.L.F., maar tevens ook tegen de plannen van generaal De Gaulle.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat de Russen, gealarmeerd door het inwerkingtreden van een M.L.F., ertoe overgaan een aantal Europese socialistische staten en misschien ook wel de Chinese Volksrepubliek te voorzien van een soortgelijke constructie. De stelling dat Europa onverdedigbaar is maar toch niet aangevallen zal worden met atoomwapens wordt dan toch wel zeer twijfelachtig.

Wat zal China doen over 15 à 20 jaar? Zullen de Sowjet-Unie en China niet samen in een monsterverbond de grote aanval op de wereldheerschappij wagen? „Quand on dit que la guerre atomique est impossible à cause de sa cruauté, on dit une bêtise“. „Om de oorlog te vermijden moet men bewapenen“, is sinds eeuwen een oud en bekend gezegde. Maar ook zijn in het verleden oorlogen begonnen ondanks het feit dat men ze niet wilde. Om te bereiken dat China niet atomair bewapend wordt, moeten wij beginnen ons zelf te ontwapenen en dus zeker niet een M.L.F. in het leven te roepen. „On peut espérer, que, lorsque les générations jeunes arriveront au pouvoir, elles comprendront l'absurdité de la politique que leurs aînés auront poursuivi et qu'elles décideront le désarmement car, hors du désarmement général, point du salut pour personne“. Hoe een en ander gerealiseerd moet worden is ons uit het overigens zeer leesbare betoog van Lavergne niet duidelijk geworden.

Vervoer.

In het tijdschrift *Verkeer*, 1964, no. 4 (blz. 245-255) wijdt *Dr. J. H. Spiegelenberg* een artikel aan de sociale voorschriften in de ontwerp-beschikking met betrekking tot de harmonisatie van bepaalde voorschriften welke van invloed zijn op de concurrentie in het vervoer per spoor, over de weg en op de binnenwateren („Sociale politiek voor het vervoer in de E.E.G.“). De schrijver heeft er zich in het bijzonder op gericht een overzicht te geven van de activiteiten welke de E.E.G.-Commissie wel en niet zou kunnen entameren. Voorop staat, dat de harmonisatie van de sociale bepalingen alleen gezien kan worden tegen de achtergrond van een bredere liberalisatie van het vervoer in de Gemeenschappelijke Markt. Er kan dus alleen sprake zijn van elimineren van kunstmatige verschillen, als oorzaken van verschil in concurrentievoorwaarden. De auteur gaat uitvoerig in op de afzonderlijke bepalingen en wijst erop, dat het hier nog slechts om een kaderregeling gaat. Schrijver spreekt zich uit tegen het vormen van afzonderlijke paritaire comités waardoor raadpleging van de sociale partners zou kunnen plaatsvinden. Het Economisch en Sociaal Comité hoort juist dáárvoor het aangevozen orgaan te zijn, doch de positie van dit lichaam zou moeten worden versterkt.

In een bijlage van hetzelfde tijdschrift geeft *Mr. W. Alexander* een uiteenzetting over het algemene E.E.G.-kartelrecht en de verhouding daarvan tot het mededingingsregime in de vervoersector (Bijlage „*Verkeer*“ 1964, no. 4). Aanleiding hiertoe is de in juni 1964 bij de Raad ingediende ontwerp-verordening betreffende de toepassing van mededingingsregels voor het vervoer.

(I. M.)

Beleg modern beleg in

InterUnie

INTERUNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617, Den Haag

Naar aanleiding van het in januari 1964 door de vertegenwoordigers van de „Association d'armateurs des cinq pays maritimes de la C.E.E.” gepubliceerde communiqué, is in de *Revue du Marché Commun* van oktober 1964 een artikel verschenen, getiteld „La Marine Marchande, restera-t-elle longtemps à la porte du Marché Commun?” (blz. 444-447). In dit communiqué wordt gewag gemaakt van het feit, dat de zeevaart een internationaal karakter heeft en dat elke maatregel met betrekking tot de zeevaart, door de Gemeenschap genomen, „doit être conforme aux principes en vigueur dans la vaste domaine au shipping international”. Het is, aldus de schrijver, niet duidelijk hoe men dit communiqué moet opvatten.

Betekent het dat men het E.E.G.-Verdrag niet van toepassing acht op de zeevaart? Moet het communiqué als een antwoord op de verklaring van Lambert Schaus gezien worden en is de Association bereid om met de Europese Commissie samen te werken aan een onderzoek inzake eventuele toepassingsmogelijkheden van het Verdrag? Afgezien van de juridische beoordeling welke bepalingen van het Verdrag al dan niet toepasbaar zijn, pleiten een aantal factoren en argumenten voor een gemeenschappelijk beleid inzake de zeevaart.

Art. 52 voorziet in vrije vestiging voor onderdanen van de lid-staten. Het is niet goed denkbaar waarom zeelieden hiervan uitgesloten zouden zijn. In Duitsland, België en Nederland zijn internationale bemanningen toegestaan. Italië en Frankrijk handhaven echter, tot op heden, bij de werving het nationaliteitsbeginsel. Dit is in strijd met art. 48, lid 2, waarin voorgeschreven wordt dat elke discriminatie tussen de werknemers der lid-staten op grond van de nationaliteit afgeschaft zal worden. Ook zal het gemeenschappelijk vervoerbeleid aanzienlijke repercussies hebben voor de zeevaart. Het vervoer tussen de lid-staten is inmiddels door de vorming van de gemeenschappelijke markt enorm toegenomen. Zo is bijv. de buitenlandse handel van Frankrijk aanzienlijk gestegen, echter hoofdzakelijk door een toename van de handel met de lid-staten. Hiervan heeft echter de zeevaart onder Franse vlag nauwelijks kunnen profiteren. Ook het te voeren beleid t.a.v. infrastructuur, pijpleidingen enz. zal niet nalaten aanzienlijke invloed uit te oefenen. De zeevaart zal dan ook voor een groot deel afhankelijk zijn van het gehele beleid in de Gemeenschap. Eveneens zal een gemeenschappelijke politiek tegen de welig tierende vlaggediscriminatie meer effect kunnen sorteren. Het lijkt de schrijver dan ook duidelijk, dat het de hoogste tijd is voor een intensief en vruchtbaar overleg met de Europese Commissie.

EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

EUROPA-INSTITUUT
van de Universiteit van Amsterdam.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank van 21 juni gaf aan dat, terwijl de banken ruim in hun middelen zaten — hun tegoed was f. 323 mln., hetgeen verre uitgaat boven het verplichte deposito van f. 169 mln. —, toch een beroep

op de kredietfaciliteiten van de Centrale Bank was gedaan. Ook de stijgende callgeldrente duidt op een zekere spanning. Waarschijnlijk houden de gelddisponenten rekening met een zware juni-ultimo en voorts met het in juli vertraagd terugkeren van het bankpapier uit de circulatie. Het aanhouden van een ruime kas in het eerste deel van de verplichte deposito-periode maakt het dan gemakkelijker een eventueel tekort in de eerste helft van juli te compenseren. Om dit te bereiken moet het geld in kas worden gehouden en kan het niet op de daggeldleningenmarkt worden uitgeleend. Het tekort aan aanbod drijft anderen naar De Nederlandsche Bank.

De laatste weken daalt de goud- en deviezenvoorraad van De Nederlandsche Bank; sedert ultimo mei met f. 134 mln. Ondanks de bovengenoemde wens een ruime kas aan te houden kopen de banken valuta's. Dit staat waarschijnlijk in verband met de termijntransacties, die enige maanden geleden zijn afgesloten en die eind juni tot afwikkeling komen. Op grond van deze transacties moeten de banken dollars leveren. Zij willen echter het buitenlands uitstaande bedrag kennelijk op peil houden: hiervoor treffen zij reeds thans hun disposities.

Het tegoed van het Rijk beweegt zich de laatste maand op een relatief laag peil. Een publikatie van het Ministerie van Financiën betreffende de opbrengst van belastingen geeft hiervoor thans tot op zekere hoogte een verklaring. Het blijkt namelijk dat, als gevolg van de verlaging van het belastingtarief per 1 juli, in het opleggen van voorlopige aanslagen in de inkomstenbelasting 1965 belangrijke vertragingen optreden. In april werd aan kohierbelastingen f. 198 mln. opgelegd tegen f. 872 mln. in de overeenkomstige maand van 1964. Achterstand in het opleggen van aanslagen leidt enige tijd later tot vertraging in belastingontvangsten. Dit uitstel betekent overigens geen afstel. De particuliere huishoudingen genieten thans slechts van een tijdelijke liquiditeitsruimte. Dit heeft ook invloed op de situatie op de geldmarkt, die fundamenteel krapper is dan uit de cijfers blijkt.

Kapitaalmarkt.

In het Europese kapitaalverkeer zijn in de loop der laatste jaren diverse technieken voor internationale leningen uitgedacht en ook toegepast. Voorbeelden hiervan zijn: de leningen in een Europese rekeneenheid, leningen met een meervoudige valutaclausule, waarbij de geldgever betaling van aflossing en rente in een door hem aangegeven valuta kan eisen, leningen luidende in een andere valuta dan van het land, waarin de lening wordt geplaatst, en ten slotte internationale leningen in een bepaald land in de valuta van dat land, doch waarbij „selling groups” een deel der lening buiten het eerstgenoemde land plaatsen.

Op de Bankierstag in de herfst van 1963 heeft Dr. Abs, directeur van de Deutsche Bank, nadat voordien reeds in interne kring discussies hadden plaats gevonden, in het openbaar een nieuw type lening verdedigd, de parallel-lening. Deze methode houdt in dat een bepaalde lening tegelijkertijd in een reeks van landen wordt aangeboden, waarbij de deelleningen in de valuta van deze landen luiden. Voor de gehele lening geldt een uniforme rente; de verschillen in de nationale renteniveaus worden opgevangen door de uitgiftekoers in de onderscheiden landen te variëren.

Een eerste voorbeeld van een zodanige uitgifte is de Romeinse 6 pCt. Enel (Ente Nazionale per l'Energia Elettrica) Europa-lening. De tranches zijn 100 mrd. lires, 100 mln. Belg. franks, 100 mln. Duitse marken, 125 mln.

Fransen franks, 30 mln. Luxemburgse franks en 25 mln. gulden. Alvorens een lening van dit type kan worden aangeboden moet een reeks van technische moeilijkheden worden overwonnen, die bestaan uit verschillen in beursvoorschriften, in usanties, in provisies enz. De rente is, zoals gezegd, 6 pCt. De koers van uitgifte in Nederland 95 pCt. In principe zouden uit het koersbeloop op de diverse beurzen de rendementsverschillen tussen de verschillende landen kunnen worden afgelezen, doch de tranches zijn in enkele landen te klein om een zuivere koersvorming te mogen verwachten.

Indicijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L. 1965	18 juni 1965	25 juni 1965
Algemeen	405	410 — 357	365	357
Internationale concerns	568	583 — 505	519	505
Industrie	355	371 — 321	325	321
Scheepvaart	146	155 — 136	138	137
Banken en verzekering	236	243 — 188	198	188
Handel enz.	170	180 — 162	164	162

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).				
Koninklijke Petroleum	f. 158,20		f. 137,40	f. 134,40
Philips G.B.	f. 145		f. 124,70	f. 119,—
Unilever	f. 141,80		f. 135,40	f. 131,30
A.K.U.	454 ³ / ₄		453	445 ¹ / ₂
Expl. Mij. Scheveningen	220		207	205
Hoogovens, n.r.c.	541		496	488
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	911 ¹ / ₂		866	841
Amsterdam-Rotterdam Bank	f. 66,10		f. 58,80	f. 56,60
Nationale Nederlanden, c.	784		600	572
Robeco	f. 224,40		f. 219	f. 214
New York.				
Dow Jones Industrials	874		879	854
Rentestand.				
Langl. staatsobligaties b)	5,17		5,50	5,58
Aandelen: internationales b) ..	3,42		.	.
lokales b)	3,26		.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	3 ⁷ / ₁₆		4	4 ¹ / ₈

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

Leeft met Uw tijd mee! Leest „E.-S.B.”!

Bond van Automobielen- Garage- en Aanverwante Bedrijven
Stadhouderslaan 126 - 's-Gravenhage - tel. (070) 51 23 11

vraagt voor haar afdeling Archief een

ARCHIVARIS / DOCUMENTALIST

die in staat is leiding te geven aan deze afdeling.

De gedachten gaan bij voorkeur uit naar een medewerker met een NIDER-diploma.

Geboden wordt: prettig, afwisselend werk en goede arbeidsvoorwaarden.

Eigenhandig geschreven brieven, met vermelding van verlangd salaris, te zenden aan de BOVAG, afd. Personeelszaken, postbus 5043, Scheveningen.

Het **Bedrijfschap Horeca** zoekt voor zijn tot ontwikkeling te brengen research-programma een academisch gevormd

BEDRIJFSECONOOM

met kwantitatief-economische belangstelling.

Voor iemand met een gedegen wetenschappelijk inzicht en interesse in de problematiek van de horeca-bedrijfstak bestaat hier een unieke kans om op dit terrein baanbrekend werk te verrichten.

Kandidaten voor deze interessante functie wordt verzocht hun goed gedocumenteerde sollicitatiebrieven, in handschrift en voorzien van een foto, te zenden aan de Voorzitter van het Bedrijfschap Horeca, Koninginnegracht 58 te 's-Gravenhage.

Bij de Arnhemse instellingen van de elektriciteitsbedrijven (Centraal Bureau VDEN, secretariaat VEEN, N.V. KEMA, N.V. SEP, N.V. GKN) kan worden geplaatst

een econoom

Deze functionaris zal worden belast met de leiding, onmiddellijk onder de directie, van alle werkzaamheden met betrekking tot de administratieve organisatie, de financiering enz. voor de in Arnhem gevestigde instellingen van de elektriciteitsbedrijven.

Vereist wordt een academische opleiding of een voor accountant (NIVA) en ervaring op organisatorisch en financieel gebied.

Leeftijd bij voorkeur tussen 30 en 40 jaar.

Sollicitaties, die vertrouwelijk zullen worden behandeld, te zenden aan de directie van het Centraal Bureau der VDEN, Utrechtseweg 310, Arnhem.

*U reageert op annonces in „E.S.B.”?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

TECHNISCHE HOGESCHOOL EINDHOVEN

Bij de Centrale Administratieve Dienst kan worden geplaatst een:

Chef van het Bureau Begroting en Algemene Financiële Zaken

De taak van het bureau omvat het voorbereiden en samenstellen van de begrotingen en financiële schema's, en de behandeling van algemene financiële zaken.

Vereist: Opleiding Gymnasium of H.B.S. en diploma S.P.D.

Leeftijd: 30 tot 40 jaar.

Salaris afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van nr. V 1324, te richten aan het hoofd van de centrale personeelsdienst van de technische hogeschool, Insulindelaan 2, Eindhoven.

STICHTING INSTITUUT VOOR VERKEERS- EN EN VERVOERSECONOMIE

verbonden aan de Universiteit van Amsterdam

vraagt voor spoedige indiensttreding

twee wetenschappelijke medewerkers

die zowel bij de universitaire werkzaamheden als bij de research-activiteiten van de Stichting worden ingeschakeld.

Voor deze nieuwe, veelomvattende functies zijn de vereisten:

- doctoraal examen economie (sociaal-economische richting)
- belangstelling voor de problematiek van het vervoer.

Aan degene, die reeds ervaring heeft met wetenschappelijk onderzoek, zal op korte termijn een deel van de leiding der werkzaamheden kunnen worden toevertrouwd. Salarisgrenzen f 1028.- - f 2297.- per maand, exclusief toelagen.

*Schriftelijke sollicitaties aan de Stichting,
Herengracht 483, Amsterdam-C.*

A. ZWANENBURG & Co. N.V. CONSERVENFABRIEKEN-ETTEN (N.B.)

In ons sterk groeiend bedrijf dat op haar gebied zowel nationaal als internationaal een vooraanstaande rol speelt is plaats voor een

directie secretaris

Onze gedachten gaan uit naar een jurist of econoom die reeds meerdere jaren praktische bedrijfs- of handelservaring heeft en de moderne talen in woord en geschrift beheerst. De functionaris zal tevens belast worden met een coördinerende taak t.a.v. de verschillende administratieve afdelingen.

Eigenhandig geschreven sollicitatie met uitvoerige gegevens en voorzien van recente pasfoto te zenden aan de Directie der N.V., Postbus 27, Etten N.B.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Heiniipman,

Prof. A. M. de Jong,

Prof. F. J. de Jong,

Prof. P. B. Kreukniet,

Prof. H. W. Lambers,

Prof. J. Tinbergen,

Prof. G. M. Verrijn Stuart,

Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten

met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

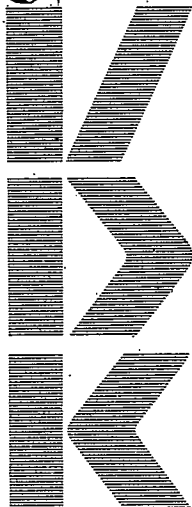
NETNUMMER

BUREAU VAN DE KIEFT N.V.

Organisatie en Efficiency Adviseurs

AMSTERDAM - BRUSSEL

In opdracht van de Financieel/Economisch Directeur van een grote onderneming, gevestigd in het westen des lands, zoeken wij - in strikt vertrouwelijke sfeer - voor haar

FINANCIIEEL ECON. AFDELING

contact met een jongere, ambitieuze kracht voor financieel/economisch onderzoek.

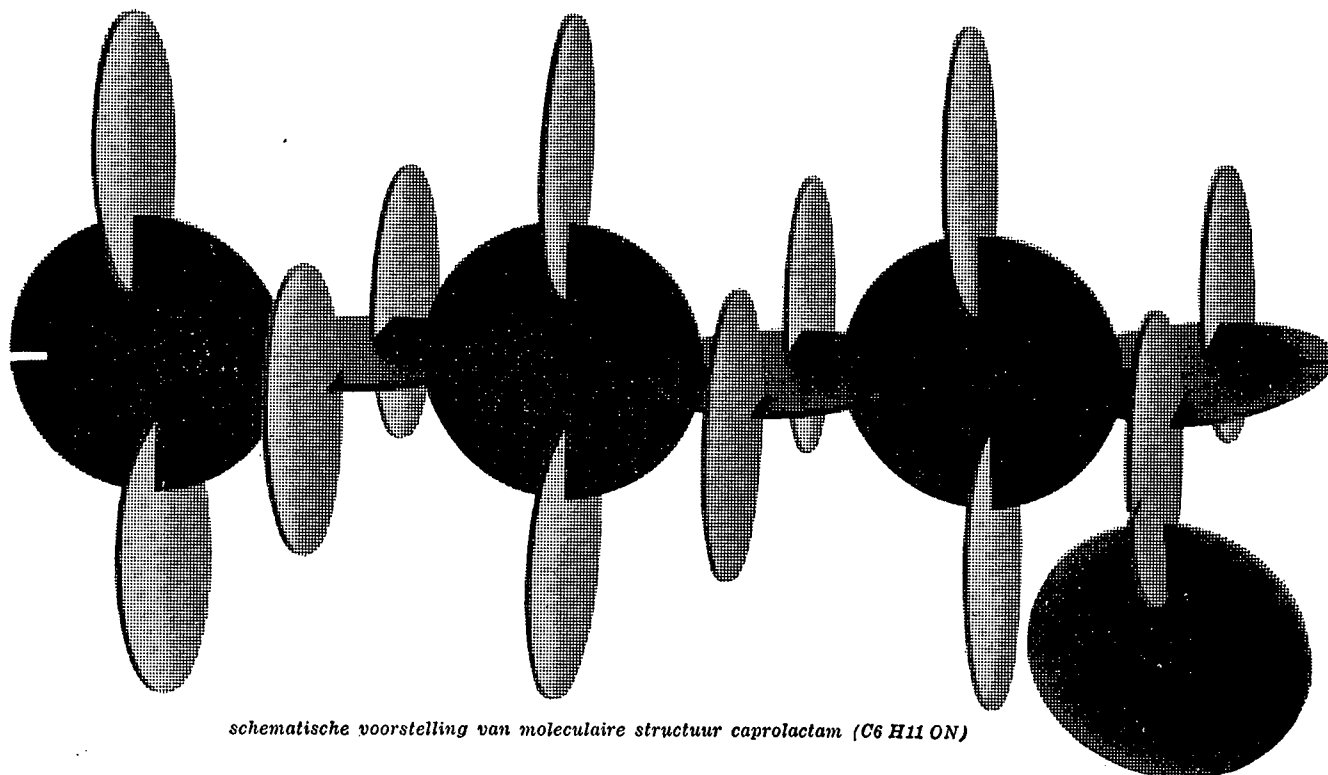
Voor deze functie, die in het concern verdere interessante perspectieven biedt, is naast een kritisch-analytische instelling een grondige administratieve en/of economische opleiding vereist. De voorkeur gaat uit naar de **accountant N.I.V.A./V.A.G.A.** of de **economisch doctorandus**. Doch ook zij die met de accountantsstudie reeds ver gevorderd zijn, dan wel in het bezit zijn van het diploma S.P.D. I + II en de ambitie hebben verder te studeren, kunnen in aanmerking komen. Leeftijd tot 35 jaar.

Belangstellenden gelieven zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de heer S. van de Kieft, Leidsestraat 74, Amsterdam. Tel.: 020-65316/62953. Volledige discretie wordt gegarandeerd. Geen inlichtingen worden ingewonnen en geen contact met opdrachtgevers gelegd dan na overleg met de kandidaat.

ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΓΛΩΤΤΑΝ ΜΑΝΘΑΝΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΜΕΤΑΛΛΟΙΣ

(grieks leren bij staatsmijnen)

Kom, we beginnen nog vóór de vakantie. Denk aan blonde griekse stranden, aan klassieke tempels en bekijk meteen 't eerste woord: cyclohexanon. Cyclo betekent ring, hexa is 6. Dus 6 atomen in een ringetje. Ziet u nu hoe razend gemakkelijk het is?

De volgende stap op dit chemisch-griekse bergpad heet caprolactam. Voor de chemicus en voor de classicus is daar geen woord Grieks bij (dat klopt want het is Latijn) en de koelbloedige vertaling luidt: geitemelk. Het heeft niets met geiten te maken en alles met nylon. En daarmee zelfs heel direct met uw overhemd, uw visnet, uw tennisracket, en misschien zelfs met uw nieuwe tapijt om maar een paar willekeurige voorbeelden te noemen, natuurlijk.

Dat Grieks leren bij Staatsmijnen is uiteraard maar een aanloopje om te wijzen op de activiteiten van Staatsmijnen in het buitenland. Het buitenland dat zo groot is, nu de wereld kleiner is geworden. Waarheen men produkten kan exporteren maar ook know-how, waar men fabrieken kan bouwen mét anderen of vóór anderen. En waar men met Grieks alleen niet klaar komt.

Staatsmijnen: export van produkten, export van know-how naar:
Angola - Argentinië - Aruba
Australië - België - Brazilië - Br. Guyana - Br. W. Indië - Bulgarije
Canada - Canarische Eil. - Ceylon
China - Columbia - Costa Rica
Denemarken - Duitsland - Ecuador
Egypte - Engeland - Finland
Frankrijk - Ghana - Griekenland
Guatemala - Haiti - Honduras
Hongarije - Ierland - India
Indonesië - Irak - Israël - Italië
Jamaica - Japan - Kenia - Koeweit
Korea - Maleisië - Malta - Mozambique - Nieuw Zeeland - Nigeria
Oostenrijk - Panama - Peru
Philippijnen - Polen - Port. Guinea
Portugal - Rhodesië - Roemenië
Rusland - Salvador - Spanje
Sudan - Suriname - Syrië - Tanga-nyika - Thailand - Tsjechoslowakije
Turkije - Uruguay - U.S.A.
Venezuela - Zuid-Afrika - Zuid-Slavië - Zweden - Zwitserland

Joint ventures in: U.S.A. - Engeland

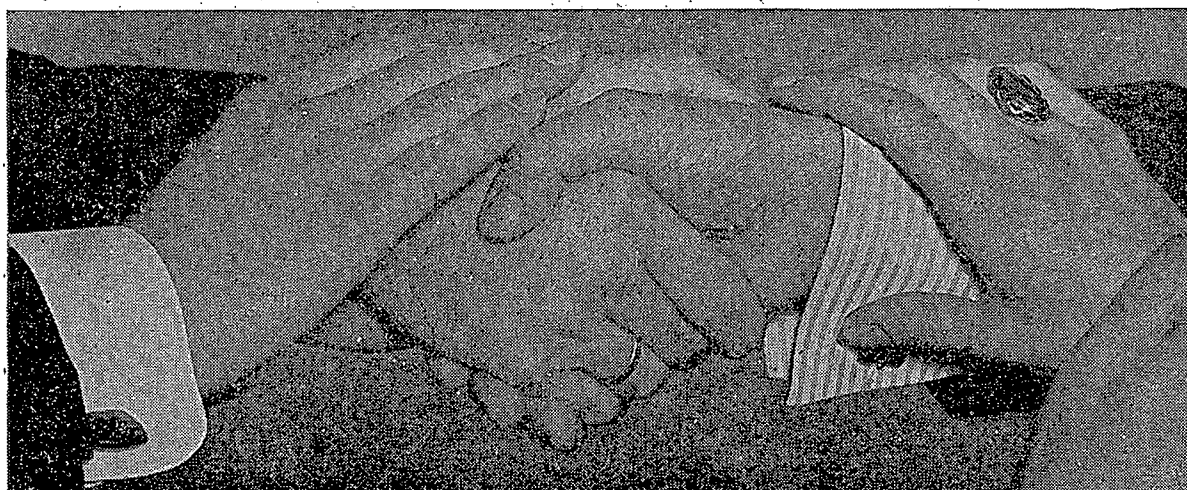

STAATSMIJNEN GROEIEN UIT HUN NAAM

Uw personeel noemt het *prettig*...

U noemt het *personeelsbinding*...

Wij noemen het *gepremieerde bedrijfsspaarregeling of winstdelingsspaarregeling*...

Bespreek deze interessante regelingen met de Stichting:

Nederlandsche Middenstands Spaarbank

(zonder winststreven)

Deze is specialiste op dit gebied en kan - in overleg met u - een voor uw bedrijf zo gunstig mogelijke opzet maken. Geheel afgestemd op uw mogelijkheden, wensen en behoeften.

De rente voor tegoeden op deze spaarrekeningen is 4%

Bovendien belast de N.M.S. zich geheel kosteloos met:

- het ontwerpen van een reglement
- het administreren van de spaarrekeningen
- de beoordeling of opgenomen tegoed voor premie in aanmerking komt
- de toetsing van de daarvoor vereiste bewijsstukken
- het aanvragen van de goedkeuring bij de Stichting van de Arbeid
- beschikbaarstelling van formulieren en reglementen

De N.M.S. werkt onder volledige garantie van de Nederlandsche Middenstandsbank N.V.

570 vestigingen - eigen reserves f. 8.200.000,-; ingelegd meer dan f. 263.000.000,-

Wilt u uw verzoek om inlichtingen richten aan: Nederlandsche Middenstands Spaarbank, Herengracht 577, Amsterdam. Telefoon: 020-63131, toestel 2322, 2323, 2324. Afdeling: Spaarregelingen.

NMS

Nederlandsche Middenstands Spaarbank

De Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. te IJmuiden vraagt
voor het STAFBUREAU MACRO-ECONOMISCHE STUDIES

een econometrist en twee economen

Het onlangs opgerichte Stafbureau staat rechtstreeks onder het financieel-economisch lid van de Raad van Bestuur en bestaat uit een kleine groep economen, die zowel individueel als in teamverband werkzaam zijn. Het Stafbureau krijgt onder meer tot taak de algemeen-economische ontwikkelingen in binnen- en buitenland te analyseren en op basis daarvan een bijdrage te leveren tot de beleidsvoering van de onderneming. Tevens adviseert het de Raad van Bestuur inzake het in verschillende nationale en internationale organisaties in te nemen standpunt en vertegenwoordigt het de onderneming in een aantal nationale en internationale commissies.

De gevraagde **econometrist** krijgt daarbij tot taak de kwantitatieve verwerking van gegevens betreffende relevante macro-economische ontwikkelingen in binnen- en buitenland.

Eén van de gevraagde **economen** zal de ontwikkeling van de Europese integratie en van de activiteiten van internationale organisaties (waaronder E.E.G. en E.G.K.S.) moeten volgen, evenals de voor het bedrijf van belang zijnde handelspolitieke maatregelen in binnen- en buitenland.

De andere **econoom** zal voornamelijk tot taak krijgen de invloed te analyseren van de economische ontwikkeling in binnen- en buitenland op het door het bedrijf te voeren beleid.

Beide economen zullen betrokken worden bij de voor hun werk noodzakelijke contacten en commissiewerkzaamheden.

Voor bovengenoemde functies wordt vereist:

- doctoraal examen economie, resp. econometrische en algemeen-economische richting;
- enige jaren praktijkervaring, bij voorkeur in teamverband opgedaan in werkzaamheden op de bovengenoemde gebieden;
- leeftijd ca. 25 tot 35 jaar.

Sollicitaties met beschrijving van opleiding en levensloop worden, vergezeld van een recente pasfoto en onder vermelding van ons nummer ED 186, ingewacht bij de afd. Personeelsvoorziening Beambten.

HOOGO VENS IJMUIDEN

ENEL

ENTE NAZIONALE PER L'ENERGIA ELETTRICA

gevestigd te ROME

6 pCt. ENEL „EUROPA” obligatielening 1965 - 1980

voor hoofdsom en rente hoofdelijk en gezamenlijk
gegarandeerd door de Italiaanse Staat

De lening bestaat uit parallel-tranches, welke in de hierna genoemde landen tot de daarachter vermelde bedragen en valuta's zullen worden uitgegeven:

Italië	: Lit. 100.000.000.000,-
België	: BFr. 100.000.000,-
Duitsland	: DM 100.000.000,-
Frankrijk	: Ffrs. 125.000.000,-
Luxemburg	: LFr. 30.000.000,-
Nederland	: f 25.000.000,-

Uitgifte in Nederland

van

f 25.000.000,- 6 pCt. ENEL „EUROPA” obligatielening 1965 - 1980

waarvan reeds nom. f 5.000.000,- obl. op inschrijvingsvoorwaarden zijn geplaatst
in stukken van f 1.000,- aan toonder
voor hoofdsom en rente hoofdelijk en gezamenlijk
gegarandeerd door de Italiaanse Staat

Koers van uitgifte in Nederland: 95 pCt.

Coupons: 1 januari en 1 juli.

De lening is aflosbaar in 12 nagenoeg gelijke jaarlijkse termijnen, voor het eerst op 1 juli 1969.

De aflossing geschiedt door uitloting à pari.

De debitrice is gerechtigd, van 1 juli 1976 af doch uitsluitend op 1 januari en 1 juli van elk jaar, het uitstaande bedrag der obligatiën geheel af te lossen, met inachtneming van een opzeggingstermijn van 6 maanden.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op het resterende bedrag van de Nederlandse tranche, zijnde

nom. f 20.000.000,- obligaties van de 6 pCt. ENEL „EUROPA” obligatielening 1965 - 1980

voor hoofdsom en rente hoofdelijk en gezamenlijk
gegarandeerd door de Italiaanse Staat

openstellen op

MAANDAG 12 JULI 1965,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij hun kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte dd. 24 juni 1965.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de inschrijvingskantoren.

Amsterdam, 24 juni 1965.
Rotterdam

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.

HOPE & CO.

R. MEES & ZONEN

PIERSON, HELDRING & PIERSON